

Vanjska politika Republike Hrvatske od Washingtonskog do Daytonskog sporazuma

Arapović, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:044862>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-08-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for
Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

IVAN ARAPOVIĆ

**VANJSKA POLITIKA REPUBLIKE
HRVATSKE OD WASHINGTONSKOG DO
DAYTONSKOG SPORAZUMA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA POVIJEST

IVAN ARAPOVIĆ

**VANJSKA POLITIKA REPUBLIKE
HRVATSKE OD WASHINGTONSKOG DO
DAYTONSKOG SPORAZUMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor : dr.sc. Ante Nazor

Zagreb, 2017.

SADRŽAJ :

1. UVOD	5
1.1. O radu	5
1.2. Izvori	5
1.3. Metodologija	8
2. HRVATSKA VANJSKA POLITIKA DO WASHINGTONSKOG SPORAZUMA	8
2.1. Glavni akteri	8
2.2. Ciljevi tadašnje vanjske politike RH	9
2.3. Važniji događaji i priprema za Washingtonski sporazum	10
3. WASHINGTONSKI SPORAZUM	13
4. OD WASHINGTONA DO OPERACIJE BLJESAK	16
4.1. Plan Z-4 i neuspjelo mirno rješenje sukoba s „RSK“	17
4.1.1. Sporazum o prekidu vatre	18
4.1.2. Gospodarski sporazum	18
4.1.3. Neostvarena politička integracija tzv. „Krajine“	19
4.2. Posjet pape Ivana Pavla II.	20
4.3. Prva bihaćka kriza i operacija Cincar	21
4.4. Druge vojne operacije u Bosni i Hercegovini	22
4.5. Odnosi s UN-om, otkaz mandata UNPROFOR-u i njegov preustroj te preimenovanje u UNCRO	22
4.6. Operacija Bljesak	30
5. SPLITSKA DEKLARACIJA I OPERACIJA LJETO 95	31
6. OPERACIJA OLUJA I RJEŠENJE DRUGE BIHAĆKE KRIZE	33
7. ODNOSI S DRUGIM DRŽAVAMA - „SAVEZNICI“ I „PROTIVNICI“	41
7.1. Sjedinjene Američke Države i Savezna Republika Njemačka	41
7.2. Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo	44
7.3. Bosna i Hercegovina i Savezna Republika Jugoslavija	47
7.4. Ostale europske države	49
7.5. Ostale države svijeta	51
8. ZAVRŠNE OPERACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI I DAYTONSKI SPORAZUM	54
9. HRVATSKA VANJSKA POLITIKA NAKON DAYTONSKOG SPORAZUMA	61
10. ZAKLJUČAK	62
LITERATURA	64

1. UVOD

1.1. O RADU

Glavna tema ovog rada bit će vanjska politika Republike Hrvatske od Washingtonskog sporazuma iz ožujka 1994. do Daytonskog sporazuma, koji je potpisan u prosincu 1995. godine. Cilj ovog rada bio bi prikazati, objasniti i analizirati važne događaje na hrvatskom vanjskopolitičkom planu u razdoblju između dva sporazuma koja su bila od presudne važnosti za okončanje rata. Također bi se kroz rad nastojalo prikazati kako su odnosi Republike Hrvatske s pojedinim državama, s posebnim naglaskom na Bosnu i Hercegovinu, uvjetovali njezine odnose sa svjetskim silama, kao što su to bile Sjedinjene Američke Države (SAD) i Europska zajednica (EZ), pod pretpostavkom da je Republika Hrvatska potpisivanjem Washingtonskog sporazuma, odnosno krajem sukoba između bosanskohercegovačkih Hrvata i Muslimana, poboljšala svoj položaj u međunarodnoj politici te istovremeno dobila veću podršku za reintegraciju okupiranih područja negoli je imala prije Washingtonskog sporazuma. Drugim riječima, njezin odnos s Bosnom i Hercegovinom na neki je način uvjetovao njezine odnose s važnijim međunarodnim političkim čimbenicima. Kroz ovaj rad također će se nastojati objasniti i analizirati glavni ciljevi hrvatske vanjske politike od proljeća 1994. do prosinca 1995. godine, kao i odnosi s raznim međunarodnim političkim čimbenicima.

1.2. IZVORI

Kako bi se tema vanjske politike RH od Washingtonskog do Daytonskog sporazuma mogla adekvatno obraditi, korišteni su raznoliki izvori: knjige (među kojima memoari važnijih hrvatskih političara, knjige s dokumentacijom iz 1994. i 1995., te druge), članci, audio i videozapisi, te ostali dokumenti, poput rezolucija UN-a (Ujedinjenih naroda). Postoji niz autora koji su općenito pisali o hrvatskoj vanjskoj politici, neovisno o tome o kojemu se razdoblju radilo. Na temelju toga iz svakog od tih izvora možemo izvući podatke za navedeno razdoblje.

Za općenito upoznavanje s temom korištene su knjiga Nevja Šetića *Ostvarenje suvremene hrvatske države: od pojave višestranačja 1989. do nastanka samostalne, međunarodno priznate i teritorijalno cjelovite Republike Hrvatske*, zatim poglavlje Alberta Binga o vanjskoj politici Republike Hrvatske u 1990-ima iz knjige *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, te knjiga *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi*, koju su uredili Reneo Lukić, Sabrina Ramet i Konrad Clewing. Iz potonje knjige korišteni su

tekstovi Jean-Francoisa Morela (koji je doktorirao na ulozi SAD-a u razdoblju raspada Jugoslavije i ratu u BiH), Vjerana Pavlakovića (koji se bavio pitanjem izbjeglica u bivšoj Jugoslaviji, demokratizacijom u Hrvatskoj i njezinom suradnjom s ICTY-jem), Carole Hodge (koja je na sveučilištu u Glasgowu vodila istraživanja Odjela za istraživanje jugoistočne Europe), te Konrada Clewinga (koji je doktorirao povijest istočne i jugoistočne Europe na sveučilištu u Munchenu). Što se tiče knjige Mate Granića, ministra vanjskih poslova RH 1993. – 2000., naslovljene *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, to je svakako vrijedno djelo, koje predstavlja Granićeve memoare. Isti je slučaj s knjigom Maria Nobila *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990. – 1997.*, koji je, kao stalni predstavnik RH u UN-u posvetio knjigu ponajprije djelovanju hrvatske diplomacije u UN-u te važnijim događajima u to vrijeme, jednako kao i odnosima RH s drugim državama. Knjige Granića i Nobila, iako pisane iz određene perspektive, vrlo su korisne, posebice ako ih se uspoređuje međusobno ili s drugim izvorima, budući da se na taj način može dobiti potpuniji uvid u određene povijesne događaje. Odnosi s UN-om također su obrađeni u knjizi *Hrvatska i Ujedinjeni narodi* iz 1996. godine, koja je svojevrsni zbornik radova hrvatskih diplomata, iz kojeg su korišteni članci Ivana Šimonovića, Vladimira Iblera i Ane Marije Bešker.

Građu od velike vrijednosti također predstavljaju knjige *Uspon i pad „Republike Srpske Krajine“* Davora Paukovića, a posebice *Tuđmanov arhiv*, točnije četvrta knjiga tog arhiva, koja se odnosi na 1994. i 1995. godinu. Iako se četvrta knjiga *Tuđmanovog arhiva*, čiji je urednik Nikica Barić, odnosi upravo na proučavano razdoblje – 1994. i 1995., istovremeno je potrebno imati na umu da nije samo predsjednik države bio taj koji je krojio vanjsku politiku RH, iako se radilo o nešto drugačijem političkom sustavu (polupredsjedničkoj republici) u odnosu na onaj koji postoji u Hrvatskoj od 2000. godine nadalje (parlamentarna republika). O tome će se nešto detaljnije reći u idućemu poglavlju, kada će se govoriti o glavnim akterima hrvatske vanjske politike. U svakom slučaju, knjiga je važna jer prikazuje ne samo Tuđmanova pisma drugim državniciima već i pisma drugih državnika upućena Tuđmanu, što je svakako korisno za ovaj rad. Pauković, s druge strane, daje uvid u ponašanja, namjere i djelovanja političkih i vojnih elemenata pobunjenih Srba, te njihovu interakciju s međunarodnim čimbenicima i vladom RH.

Za nadopunjavanje informacija i detaljniji uvid u temu, korištene su također knjige *Hrvatska – Sveta Stolica: odnosi kroz stoljeća* Tomislava Mrkonjića (gdje je fokus bio na poglavlju o posjetu pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj 1994.), *Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na hrvatsku politiku u razdoblju od 1990. do 2000. godine* Jadranke Polović (koja piše poprilično kritično o hrvatskoj vlasti 1990-ih, te više prostora posvećuje greškama HDZ-a u

vanjskoj politici, dok uspjehe hrvatske vlade više ističe kao uspjeh vanjske politike SAD-a), *Ispod plavih šljemova* Vladimira Filipovića (koji je pisao o UNPROFOR-u (United Nations Protection Forces) u RH i BiH), te *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima* Franje Tuđmana (u kojoj možemo vidjeti niz intervjua koje je Tuđman dao stranim medijskim djelatnicima).

Osim navedenih knjiga, korišteni su također i članci *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994. – 1995.* Alberta Binga, *An avoidable failure: peacekeeping in Croatia* Ivica Miškulina te simpozij *Iskustva moderne hrvatske diplomacije* Diplomatske akademije Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske.

Što se tiče obrađivanih audio i videozapisa, obrađivani su i korišteni audiozapis koji sadržava razgovor Franje Tuđmana i Yasushija Akashija, posebnog izaslanika UN-a, koji je održan 29. srpnja 1995. godine, tjedan dana prije operacije Oluja; audiosnimka razgovora Tuđmana s vojnim zapovjednicima HV-a (Hrvatske vojske) s Brijuna 31. srpnja 1995.; te audioisječak razgovora Tuđmana i Galbraitha, veleposlanika SAD-a u RH, od 1. kolovoza 1995. Iz tih triju zapisa može se mnogo saznati o razmišljanjima, namjerama i ponašanjima hrvatskog državnog vrha u predvečerje operacije Oluja. Također je korišten i videozapis koji prikazuje emisiju „Nulte točke“ od 19. studenog 2012., u kojoj se raspravljalo o drugostupanjskoj presudi Haaškog suda kojom su oslobođeni generali Ante Gotovina i Mladen Markač.

Naposljetku, korišteni su i analizirani razni dokumenti Ujedinjenih naroda, poput rezolucije 49/43 o stanju na okupiranim područjima Republike Hrvatske, rezolucije 981 o preustroju UNPROFOR-a u UNCRO, rezolucije 1009 o stanju u Hrvatskoj nakon operacije Oluja, te predsjedničke izjave od 17. siječnja 1995. i 3. kolovoza iste godine.

S obzirom na to da je korištena građa raznolika, valja istaknuti par napomena. Kada se govori o građi memoarskog tipa, kakve su knjige, primjerice, Mate Granića i Maria Nobila, te knjige svakako treba gledati u kritičkom svjetlu, budući da autori mogu pisati, uz svu moguću objektivnost, s dozom vlastite perspektive. U njima autori često iznose vlastite prosudbe o nekim povijesnim događajima ili osobama, koje svakako treba pažljivo uočiti i procijeniti koliko su takve njihove prosudbe bile objektivne. Naravno, treba uzimati u obzir i godinu pisanja, jer autori ponekad, tek s određenim vremenskim odmakom, mogu neke stvari uočiti i zaključiti bolje negoli u vrijeme kada su se odvijali događaji o kojima pišu. S druge strane, obrađivanje i korištenje audio i videozapisa, te raznih dokumenata poput onih iz Paukovićeve knjige, *Tuđmanovog arhiva* i rezolucija UN-a ostavljaju više prostora povjesničaru za stvaranje vlastitih interpretacija i analiziranje izvora.

1.3. METODOLOGIJA

Na početku rada najprije valja nešto reći o vremenskom kontekstu hrvatske vanjske politike, odnosno o njezinom djelovanju prije Washingtonskog sporazuma, kako bismo mogli pratiti kako je uopće došlo do zaključenja i potpisivanja istog. Pritom će se spomenuti glavne aktere hrvatske vanjske politike te njezine ciljeve, nakon čega slijedi opisivanje najznačajnijih događaja iz hrvatske vanjske politike između Washingtonskog i Daytonskog sporazuma: Washingtonski sporazum, plan Z-4, posjet Ivana Pavla II. Hrvatskoj, hrvatsko djelovanje u UN-u i rezolucija 49/43 o stanju na okupiranim područjima RH, odnosi s mirovnim snagama i otkaz mandata UNPROFOR-u 1995., bihačke krize, Splitska deklaracija, te završne operacije hrvatskih vojnih snaga u Hrvatskoj, ali i u Bosni i Hercegovini, zaključno s Daytonskim sporazumom. Kada su vojne operacije u pitanju, naglasak, naravno, neće biti toliko na vojnom djelovanju hrvatskih snaga, već na političkim i diplomatskim procesima koji su bili u pozadini tih vojnih djelovanja. Drugim riječima, nastojat će se prikazati djelovanja vanjske politike RH neposredno prije, tijekom i neposredno nakon vojnih operacija hrvatskih snaga. Također će se nastojati prikazati i utjecaj međunarodnih političkih čimbenika na rješavanje sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, te odnos RH s njima.

2. HRVATSKA VANJSKA POLITIKA DO WASHINGTONSKOG SPORAZUMA

2.1. GLAVNI AKTERI

Kako bi se moglo govoriti o temi vanjske politike RH između Washingtonskog i Daytonskog sporazuma, valjalo bi najprije reći nešto i o važnim osobama, odnosno ključnim akterima i kreatorima vanjske politike RH u to vrijeme. Za početak, uzevši u obzir ne samo činjenicu da se radilo o ratnim godinama naše povijesti, već i tadašnji politički sustav hrvatske države (radilo se o polupredsjedničkom sustavu, za razliku od parlamentarnog koji je nastupio od 2000. nadalje), tadašnji predsjednik RH Franjo Tuđman zasigurno je bio glavna osoba za donošenje odluka, kako u unutrašnjoj, tako i u vanjskoj politici RH. Uz njega, osoba od presudne važnosti bio je i Mate Granić, ministar vanjskih poslova RH od 1993. do 2000. godine. Uz njih kao glavne aktere, možemo još spomenuti i Hrvoja Šarinića, nekadašnjeg premijera RH, koji je potpisao Gospodarski sporazum 1994. i Erdutski sporazum 1995., te bio šef pregovaračkog tima s pobunjenim Srbima, kao i voditelj Povjerenstva RH za odnose s UNPROFOR-om; zatim Maria Nobila, stalnog predstavnika RH pri UN-u; te Ivana Šimonovića, koji je najprije bio Granićev pomoćnik, a kasnije zamjenik, dok je nakon tih dužnosti 1997. zamijenio Nobila na njegovoj poziciji, a zatim bio veleposlanik RH u UN-u.

Uz njih možemo nabrojati još nekoliko osoba koje su u navedenom razdoblju imale kontakte sa stranim političarima, kao što su Ivo Sanader, Miomir Žužul, Nikica Valentić (tadašnji premijer), Miroslav Tuđman, Janko Vranitzany Dobrinović i drugi, a jedan od dobrih pokazatelja tko je sve osim hrvatskog predsjednika imao utjecaja u vanjskoj politici, barem kada je u pitanju odnos s UN-om, jest sastav hrvatske delegacije na 49. sjednici Opće skupštine UN-a, koji je vidljiv iz Tuđmanovog pisma Boutrosu Boutrosu Ghaliju, tadašnjem glavnom tajniku UN-a, od 14. rujna 1994.¹ Uz već spomenutih Granića, Šimonovića i Nobila, to su bili i Branimir Jakšić, šef predsjedničkog ureda, te Željko Matić, savjetnik predsjednika za vanjsku politiku.

2.2. CILJEVI TADAŠNJE VANJSKE POLITIKE RH

Kada su u pitanju tadašnji hrvatski vanjskopolitički ciljevi, onda ih možemo izdvojiti nekoliko. Najprije, svakako se radilo o povratku okupiranih područja, koja su pobunjeni Srbi, uz pomoć JNA i srpsko-crnogorskih formacija, okupirali 1991. godine (područja sjeverne Dalmacije, istočne i zapadne Slavonije, Like, Korduna i Banovine). Također, nastojala se osigurati podrška međunarodnih političkih čimbenika za priključivanje Hrvatske euroatlantskim integracijama, što je djelomično postignuto tijekom 1990-ih (priključenje Vijeću Europe 1996.), a u potpunosti 2009. – 2013., kada je Hrvatska pristupila NATO-u, odnosno EU. Doduše, moglo bi se reći da je o priključivanju euroatlantskim integracijama u hrvatskoj javnosti i politici vladala pomalo drugačija perspektiva prije rata negoli nakon njega. Naime, uvidjevši čestu pasivnost i neodlučnost međunarodne zajednice, kao i nepotpunu djelotvornost UN-ovih snaga, u hrvatskoj politici i javnosti se pojavila i doza skepticizma spram euroatlantskih integracija. Stoga, hrvatski državni vrh je tada morao oprezno balansirati između očekivanja hrvatske javnosti oko što ranije reintegracije okupiranih područja te zaštite nacionalnih interesa Hrvata iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine s jedne strane, te potrebne podrške međunarodnih čimbenika za takav razvoj događaja i priključivanja euroatlantskim integracijama s druge strane. Zato je hrvatski državni vrh bio za suradnju s drugim međunarodnim političkim čimbenicima, ali nikako za podređivanje istima. Uzevši navedene ciljeve u obzir, od presudne je važnosti bilo voditi efikasnu i izbalansiranu vanjsku politiku. No, osim zaštite interesa Hrvata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, valjalo je brinuti i o Hrvatima u drugim zemljama svijeta. Tako se u zaključcima Vlade RH iz 9. veljače 1995. može uočiti kako se, osim otvaranja Ministarstva za povratnike, rješavanja problema

¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 193.

prognanika i ostvarenja Konfederacije s Federacijom BiH, također namjerava osigurati i dopunsko školovanje hrvatske djece u stranim zemljama.²

Što se tiče nekakve kulturno-civilizacijske orijentacije, u hrvatskoj vanjskoj politici u promatranom razdoblju, kao i općenito tijekom 1990-ih godina, zamjetno je odmicanje od jugoistočnoeuropskog civilizacijskog kruga, odnosno kasnije od ideje „zapadnog Balkana“ (primjetno već samim odvajanjem Hrvatske od Jugoslavije i borbom za neovisnošću), te namjera da se vrati natrag u srednjoeuropski civilizacijski krug (primjetno kroz želju za priključivanjem euroatlantskim integracijama), kojem Hrvatska stoljećima pripada. Takvu orijentaciju hrvatski političari često su isticali, a dakako i sam predsjednik: „No, Hrvatska ni po čemu – niti svojom poviješću, niti kulturom, niti geografijom – ne pripada balkanskom području. Ona je područje dijelom srednje i mediteranske Europe“.³

Kada su u pitanju vanjskopolitički ciljevi RH, može se govoriti o podjeli na određena razdoblja. Naime, dok je početno razdoblje u ministarstvu vanjskih poslova Republike Hrvatske, kao i u nekim drugim ministarstvima, obilježeno relativno čestim smjenama ministara, u razdoblju od 1993. do 2000. godine u vanjskim poslovima dominirao je jedan ministar – Mate Granić. Također, Ivan Šimonović, koji je bio prisutan na simpoziju „Iskustva moderne hrvatske diplomacije“, govori o dijeljenju vanjske politike RH na tri razdoblja: prvo, nazvano rodoljubno-mobilizacijsko, koje je trajalo od Dana neovisnosti 8. listopada 1991. do primanja Hrvatske u UN 22. svibnja 1992., zatim drugo, nazvano pravno-organizacijsko, koje je trajalo od 22. svibnja 1992. do mirne reintegracije Podunavlja 15. siječnja 1998., te treće, globalizacijsko-ekspertska, koje traje od 15. siječnja 1998. nadalje. Dok su u prvom razdoblju glavni ciljevi naše vanjske politike bili međunarodno priznanje i zaustavljanje agresije, a u trećem uključivanje u euroatlantske integracije, glavni cilj drugog razdoblja, kojem pripada tema, odnosno razdoblje ovog rada, bio je ostvarenje teritorijalne cjelovitosti.⁴

2.3. VAŽNIJI DOGAĐAJI I PRIPREMA ZA WASHINGTONSKI SPORAZUM

Za početne godine rata i hrvatske neovisnosti možemo reći da su, na vanjskopolitičkom planu, obilježene dvama događajima: priznanjem Republike Hrvatske od strane EZ (današnje EU) 15. siječnja 1992., što se slavi kao Dan međunarodnog priznanja RH, te primanje Hrvatske u Organizaciju Ujedinjenih naroda 22. svibnja 1992., što je svakako bio

² Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 276–282 .

³ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, intervju za *Politique internationale* (Pariz) 9. travnja 1996., 447–456 .

⁴ Ivan ŠIMONOVIĆ, *Hrvatska diplomacija u uspostavi suvereniteta i integriteta Republike Hrvatske*, 79–80, u: *Iskustva moderne hrvatske diplomacije*.

veoma važan korak, jer su tako hrvatski diplomati mogli na najvišoj svjetskoj razini izvještavati ostale države članice o stanju na okupiranim hrvatskim teritorijima, te se boriti za reintegraciju istih u ustavnopravni poredak RH.

Međutim, kroz 1992. i 1993. godinu izbijaju tenzije i sukob između Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini. Hrvatsko vijeće obrane (HVO) i Armija Bosne i Hercegovine (ABiH), dva vojna čimbenika koja su prije ratovala protiv zajedničkog neprijatelja – srpskog agresora, okrenuli su se jedan protiv drugog, što će zadavati sve do proljeća 1994. velike glavobolje hrvatskoj vanjskoj politici. Dok se ranije tijekom rata na RH u međunarodnoj zajednici gledalo isključivo kao na žrtvu, od druge polovice 1992. do proljeća 1994. Hrvatska u međunarodnoj zajednici kao da gubi taj status, posebice zbog sudjelovanja manjeg broja postrojbi HV-a u Bosni i Hercegovini u tom razdoblju. Zbog toga je Hrvatska počela gubiti i podršku za reintegracijom svojih područja u nekim dijelovima međunarodne zajednice, o čemu je pisao Nobilo: „M. Albright nas je upozorila da 'hodamo po tankom ledu' i gubimo prijatelje u američkoj javnosti. Ne osporavajući probleme i na hrvatskoj strani, upozorio sam na to da su Muslimani sa 100.000 vojnika, s kojima napadaju prema jugu, mogli lako deblokirati Sarajevo“.⁵

S obzirom na to da oko „mirovnih planova“ (Carrington-Cutileirov, Vance-Owenov i Owen-Stoltenbergov plan) međunarodne zajednice (a u stvari predviđenih planova unutarnje podjele Bosne i Hercegovine) niti u jednom slučaju nije postignut konsenzus između Bošnjaka, Srba i Hrvata, u studenom 1993. Tuđman iskazuje svoj prijedlog za mirovnu inicijativu. Po njegovoj mirovnoj inicijativi se može zaključiti da je već onda predviđao lokalnu i kulturnu autonomiju za srpsku manjinu, ali da je istovremeno htio momentalno otvaranje prometnica i naftovoda. Također, veliku ulogu namjeravao je prepustiti međunarodnoj zajednici i njezinim institucijama. To bi se moglo tumačiti kao njegova namjera da im, unatoč njihovoj inertnosti, pasivnosti i neodlučnosti tijekom rata, ipak da drugu priliku da postanu posrednik i inicijator mira, umjesto da zaraćene države među sobom rješavaju situaciju. Mirovna inicijativa iz 1993. mogla bi se, u određenoj mjeri, tumačiti kao pokušaj ubrzanja rješavanja krize na području bivše Jugoslavije, jer je već onda bilo očito da međunarodna zajednica ne radi puno na tome da se situacija odmakne od *statusa quo*. Mogući uzrok inicijative možemo tražiti u ponašanju UN-ovih službenika, koji su često više u formalnom smislu podržavali reintegraciju okupiranih područja, dok u praksi nisu mnogo poduzimali po tom pitanju.

⁵ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 569.

Tuđman je u svom pismu predsjedniku Vijeća ministara EU-a Theodorosu Pangalosu i glavnom tajniku UN-a Boutrosu Boutrosu Ghaliju 9. siječnja 1994. opisao svoju namjeru da stane na kraj patnjama i razaranjima u BiH, te im je opisao sastanak u Bonnu s Izetbegovićem. Naime, iako se ne može osporiti međunarodnim čimbenicima (ponajprije SAD-u i Njemačkoj) pripremanje terena za prekid sukoba Hrvata i Bošnjaka u BiH, svakako se mora istaknuti da je i sam Tuđman pokazao inicijativu za prekidom tog sukoba, što se vidi čak i po pismu koje je dobio od Izetbegovića 15. siječnja 1994., gdje je Izetbegović spomenuo razmatranje mirovnog sporazuma između Hrvata i Muslimana ponuđenog od Hrvata u Bonnu 1994. U Tuđmanovom pismu Pangalosu i Ghaliju govorilo se i o detaljima razgovora iz Bonna, kao što su prekid vatre, humanitarni problemi, ljudska prava, teritorijalna razgraničenja, povratak prognanika i izbjeglica, te pitanje Mostara i unija između RH i BiH. Tuđman je također smatrao da eventualni sporazum Hrvata i Bošnjaka može biti temelj za kasniji sporazum sa Srbima, tako da sva tri naroda prestanu ratovati. No, Tuđman je također napisao kako je muslimansko vodstvo odbilo hrvatske prijedloge, te da se intenzivirala muslimanska ofenziva u središnjoj Bosni, pa je stoga pozvao UN i EU da razmotre uporabu sile protiv svih onih koji nastave sukob. Izetbegović je pak Tuđmanu u pismu od 15. siječnja 1994. objasnio kako, iako načelno podupire sve pokušaje prestanka sukoba između Hrvata i Bošnjaka, ne može prihvatiti inicijativu iz Bonna, zbog par nesuglasica, kao što su bile, među ostalim, potpisivanje sporazuma u ime Herceg-Bosne, što Izetbegović smatra pravno nevaljanim i nemogućim, zatim navodno nespominjanje trećeg, srpskog naroda, status Mostara, te činjenica da nije naznačen međunarodni pravni subjekt koji bi jamčio provedbu sporazuma. Zanimljivo je da je Izetbegović u pismu od 15. siječnja spomenuo kako ponovno daje inicijativu za uspostavljanje konfederalnih odnosa između RH i BiH.⁶

Unatoč neuspjelim pregovorima u Bonnu u siječnju 1994., mjesec dana kasnije u Ženevi (9. i 10. veljače) je postignut napredak i prvi veći korak k postizanju Washingtonskog sporazuma, u obliku zajedničke izjave predsjednika Vlade RBiH Silajdžića i potpredsjednika Vlade i ministra vanjskih poslova RH Mate Granića, u kojoj se spominju prekid vatre (u čiju su se svrhu trebali sastati generali Rasim Delić i Ante Roso), bezuvjetna razmjena svih zatočenika i povratak svih izbjeglica svojim domovima, a obje strane su pozvale VS (Vijeće sigurnosti UN-a) da kontroliraju međunarodnu granicu BiH.⁷

⁶ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 60–63.

⁷ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 73; Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 578.

3. WASHINGTONSKI SPORAZUM

Već šest dana nakon što je Charles Redman, Clintonov izaslanik, prenio ponudu Tuđmanu da će SAD podržati mirnu reintegraciju okupiranih dijelova RH i jamčiti ravnopravan status Hrvata u BiH ako se zaustavi bošnjačko-hrvatski sukob⁸, dolazi do prekida vatre, što je svakako bio veliki korak k prekidu sukoba: „Generali Roso i Delić potpisali su 23. veljače 1994. u Zagrebu prekid vatre i otvaranje humanitarnih puteva... I jednoj i drugoj strani prijetilo se sankcijama, izolacijom, nastavkom rata itd... Bili smo svjesni da se rade bolni kompromisi u FBiH, ali smo također više nego ikad trebali američko savezništvo, odnosno diplomatsku, obavještajnu i drugu podršku...“⁹ Iako Nobilo tvrdi da je američka diplomatska podrška bila ključna za smirivanje reakcija nakon Oluje, bilo je i mnogih drugih čimbenika koji su utjecali na smirivanje reakcija međunarodne zajednice nakon Oluje, o čemu će biti riječi u kasnijim poglavljima.

Kako bi bilo moguće postići sporazum s Bošnjacima te ponovno uspostaviti savezništvo, još jedan korak koji je bilo važno ostvariti bila je smjena Mate Bobana, tadašnjeg vođe bosanskohercegovačkih Hrvata, na kojoj se najbolje moglo vidjeti da RH i bosanskohercegovački Hrvati ne mogu voditi u potpunosti neovisnu politiku, bez obaziranja na savjete međunarodnih političkih čimbenika, o čemu su govorili i Granić u svojim memoarima, i sam Tuđman, koji je rekao Bobanu da zbog stajališta koja zastupa međunarodna zajednica te zbog održanja hrvatstva u BiH ne može više biti vođa Hrvata u BiH.¹⁰ Slijedom toga, Boban je odstupio i s mjesta predsjednika HDZ BiH i s mjesta predsjednika Herceg-Bosne.

Unatoč činjenici da je Hrvatska početkom 1994. na vanjskopolitičkom planu napravila pozitivne korake kako bi se konačno prekinuo bošnjačko-hrvatski sukob, neki međunarodni politički čimbenici su i dalje izražavali dozu skepticizma spram namjera hrvatske diplomacije, što je bilo uočljivo prilikom Granićeva sastanka s Douglasom Hurdom, tadašnjim ministrom vanjskih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, neposredno prije odlaska na pregovore u Washington: „Hurd je bio nervozan i prilično hladan. Kada sam govorio o nužnosti mira i pregovora, mirno me promatrao kimajući glavom u znak potvrde. No čim bih spomenuo srpsku politiku i Miloševićevu odgovornost, naglo bi počeo lupkati kemijskom olovkom po

⁸ Albert BING, *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994.-1995.*, 19–20.

⁹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 606–607 .

¹⁰ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 92-93; Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 341, intervju za BBC 23. listopada 1994.

svojem radnom stolu... Ipak je naposljetku dao potporu pregovorima u Washingtonu...“.¹¹ Iako je teško govoriti o sustavnom protivljenju Ujedinjenog Kraljevstva ciljevima hrvatske politike, može se reći da je u određenim krugovima njihove politike uvijek postojala sumnjičavost i zabrinutost glede namjera hrvatske vanjske politike.

Kada se govori o Washingtonskom sporazumu, postojalo je nekoliko novosti u odnosu na prijašnje mirovne planove za Bosnu i Hercegovinu. Kao prvo, primat u razradi koncepcije imale su Sjedinjene Američke Države, a ne EU i UN kao u prijašnjim slučajevima. Kao drugo, odustalo se od ponovnog dijeljenja BiH na tri dijela (bošnjački, srpski, hrvatski), već se prvi puta rješenje nastoji postići konkretnijim savezom Hrvata i Bošnjaka (odnosno bošnjačko-hrvatskom federacijom ili FBiH). Tom inicijativom nastojali su se stvoriti preduvjeti za ostvarenje vojne ravnoteže u BiH, što bi dovelo do pregovaranja svih triju većih naroda u BiH oko konačnog mirovnog sporazuma.

Činilo se kako je hrvatski predsjednik imao mnogo povjerenja u Granića, što je došlo do izražaja prilikom pregovora u Washingtonu: „...Tuđman me pitao bih li po svojoj savjesti potpisao sporazum (Washingtonski, op.a.). Odgovorio sam potvrdno. Bio je to ključni trenutak jer se tada Tuđman složio da potpišem sporazum...“.¹² Tuđmanovo povjerenje se na kraju i isplatilo zbog toga što je Washingtonski sporazum doveo do višestrukih pozitivnih ishoda. Jedan je bio u tome što su se i Hrvati i Bošnjaci rasteretili jer nisu morali više ratovati na dvije fronte, odnosno i protiv srpskih vojnih snaga i međusobno, već samo protiv srpskog agresora. Drugi je bio u tome što je ojačan i politički položaj, što je primjetno, naime, po podršci SAD-a okončanju rata u Hrvatskoj i BiH te mirnoj reintegraciji okupiranih područja, koja je bila odlučnija negoli prije 1994.: „...Sjedinjene su Države pružile vojnu pomoć i obavještajne informacije Hrvatskoj te progledale kroz prste glede transporta iranskog oružja. No, bilo bi pretjerano tvrditi kako je američka vlada bila umiješana u tajni rat protiv hrvatskih i bosanskih Srba od ožujka 1994. nadalje“.¹³ Hrvatska je tako, na neki način, stekla dodatnog saveznika koji će podupirati hrvatsku vanjsku politiku, barem u većini pitanja. Ipak, moglo bi se reći da je vanjska politika SAD-a prema RH, kada je u pitanju bilo vojno rješenje, kako će se kasnije vidjeti, bila ambivalentna. Najkorektniji zaključak bi bio da su SAD priznavale teritorijalnu cjelovitost RH, što je podrazumijevalo da se okupirana područja moraju vratiti pod kontrolu RH, ali se nisu slagale s vojnom opcijom (koja je odugovlačenjem *statusa quo* postajala sve izglednija), već su smatrale da reintegracija mora biti postignuta ponajprije

¹¹ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 94.

¹² Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 97.

¹³ Jean-Francois MOREL, *Američko-hrvatski odnosi tijekom 1990-ih*, 358, u: *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi*.

mirnim rješenjem. Unatoč preferiranju mirnog rješenja situacije od strane SAD-a, vanjskopolitička situacija za RH je Washingtonskim sporazumom postala i jednostavnija, jer je imala manje izazova negoli za vrijeme bošnjačko-hrvatskog sukoba, a veću podršku za ostvarenje svojih ciljeva.

Washingtonski sporazum 18. ožujka 1994. potpisali su Franjo Tuđman, Alija Izetbegović i Krešimir Zubak, koji je nakon Bobana postao vođa Hrvata u BiH. Potpisivanju su nazočni bili predsjednik SAD-a Clinton, te ministri vanjskih poslova EU i Rusije. Kada se uzme u obzir i to da se, u odnosu na početno razdoblje bošnjačko-hrvatskog sukoba u BiH, smanjio teritorij pod kontrolom HVO-a, onda se mogu ozbiljno shvatiti Tuđmanove riječi iz poruke naciji od 3. ožujka 1994. U njoj je naglasio prednosti preliminarnog sporazuma iz Washingtona i za bošnjački narod (opstojnost na prostoru BiH, te povezivanje sa zapadnom civilizacijom i demokratskim zemljama) i za hrvatski narod (održanje hrvatstva u Bosni, zaštita strateških interesa hrvatske države). U toj poruci je još jednom naglasio da postoji garancija ljudskih, građanskih i etničkih prava srpskoj manjini, ali je istaknuo i da što prije mora doći do povratka prognanika svojim kućama. Još jedna korist Washingtonskog sporazuma za hrvatski narod bila bi obećana pomoć pri reintegraciji okupiranih područja, kao i pomoć za obnovu.¹⁴

Nobilo iznosi podatke vezane uz podjelu nadležnosti proizašlu iz Washingtonskog sporazuma. Središnja vlada Federacije BiH bi bila odgovorna, među ostalim, za vanjske poslove, obranu, državljanstvo i energetska politiku; kantoni za policiju, obrazovanje, kulturu, javne službe; dok bi se između središnje vlade i kantona dijelile ovlasti ljudskih prava, zdravstva, okoliša, socijalne politike, imigracije i drugih. Na ključnim političkim pozicijama FBiH Hrvat bi bio zamjenik Bošnjaku a Bošnjak Hrvat, a predstavnici oba naroda morali su biti suglasni kako bi se mogle donositi odluke, po čemu se može vidjeti da je postojala ravnopravnost, barem po tom konkretnom pitanju, koja je očigledna i u jednakom broju Hrvata i Bošnjaka u predviđenom Ustavnom sudu. Za Mostar je pak bila predviđena uprava EU na dvije godine. Osim toga, potpisani su i sporazumi o pristupu Jadranu i prolazu kroz Neum, te uspostava Konfederalnog vijeća,¹⁵ čiju je ideju Izetbegović ozbiljnije počeo shvaćati, kako će se vidjeti, tek u ljeto 1995. za vrijeme druge bihaćke krize.

Sporazumom je, osim toga, predviđen i vojni raspored, te uspostavljanje odbora za osnivanje federacije i konfederacije.¹⁶ Prema svemu navedenom možemo zaključiti da

¹⁴ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 83–90.

¹⁵ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 609–611.

¹⁶ Albert BING et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 375–376.

sporazum nije bio samo od uskog političkog značaja, već i djelomično od vojnog (s obzirom na to da se spominje i vojni raspored), ali i gospodarskog značaja. Iako ideja konfederacije RH i FBiH nije nikada zaživjela u praksi, samo njezino spominjanje bilo je vjerojatno dovoljno da bosanskohercegovački Hrvati lakše prihvate Washingtonski sporazum (odnosno ukidanje Hrvatske republike Herceg-Bosne), ali i da RH može imati tješnju povezanost s FBiH kako bi zaštitila interese tamošnjih Hrvata.

Posljedice proizašle potpisivanjem Washingtonskog sporazuma dobar su primjer isprepletenosti vanjske i unutrašnje politike, što je vidljivo na neuspjelom puču Manolića i Mesića protiv Tuđmana 1994., tobože zbog politike prema BiH. Naime, potpisivanjem Washingtonskog sporazuma i sređivanjem situacije u BiH, tadašnja vlada RH svakako je ojačala poziciju i u unutrašnjoj politici, jer im oporba više nije mogla prigovarati zbog odnosa prema BiH. Poboljšanje odnosa Hrvatske i BiH vidljivo je i u činjenici da je Izetbegović pozvao Tuđmana da posjeti BiH, što je hrvatski predsjednik i prihvatio u pismu od 31. ožujka 1994. Unatoč tome, dva tjedna kasnije, u travnju 1994., Tuđman u pismu moli Izetbegovića da svi zatočenici s jedne i druge strane budu oslobođeni,¹⁷ što je značilo da nisu realizirane sve odluke koje su prethodno donesene još u veljači 1994. u Ženevi. Do posjeta BiH dolazi u lipnju 1994., a Tuđmana su pratili Šušak, te Granić, koji je smatrao da su tamošnji Hrvati dobro prihvatili sporazum.¹⁸ Važnost posjeta je tim veća što je to bio prvi posjet Tuđmana Bosni i Hercegovini nakon potpisanog sporazuma.

Ipak, treba nadodati da Washingtonski sporazum nije imao pozitivne posljedice samo za zainteresirane strane u užem smislu, odnosno Hrvate i Bošnjake, već i za međunarodnu zajednicu, posebice za one države koje su imale vojnike u središnjoj Bosni: „...u srednjoj Bosni više nije bilo opasnosti, Bošnjaci i Hrvati opet su bili saveznici, vojska bosanskohercegovačkih Srba bila je daleko, opskrba je bila sigurna, a prisustvo je omogućavalo politički kapital“.¹⁹

4. OD WASHINGTONA DO OPERACIJE BLJESAK

Sređivanjem situacije u Bosni i Hercegovini, te prekidom sukoba s Bošnjacima, hrvatski politički čimbenici su sa SAD-om počeli razvijati sve bolje odnose: „Posjet predsjednika Clintona američkim vojnicima stacioniranim u BiH, u sastavu mirovnih snaga, u siječnju 1995., u okviru kojeg je posjetio i Hrvatsku, potvrdio je kontinuitet dobrih

¹⁷ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 112–113.

¹⁸ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 103.

¹⁹ Vladimir FILIPOVIĆ, *Ispod plavih šljemova*, 245.

bilateralnih odnosa između SAD-a i Hrvatske koji su se počeli pozitivno razvijati još od potpisivanja Washingtonskog sporazuma²⁰.

Nakon što je postignut Washingtonski sporazum, Tuđman 12. svibnja 1994. šalje pismo tadašnjim ministrima vanjskih poslova SAD, Rusije, Francuske, Njemačke, Velike Britanije, Belgije i Grčke, u kojem zahvaljuje njihovim vladama na podršci mirovnom procesu. Istaknuo je ipak SAD kao glavnog čimbenika u tom procesu, i pozvao spomenute države da pojačaju pritisak na srpsku stranu kako bi se ubrzao mirovni proces, te povezuje krizu u BiH s pitanjem reintegracije okupiranih područja u Hrvatskoj u ustavnopravni poredak RH.²¹ Prema tom pismu bi se dalo zaključiti da je odnos Hrvatske i SAD-a, nakon potpisanog Washingtonskog sporazuma, počeo sve više dobivati na težini, zbog toga što je SAD kasnije u Hrvatskoj sve češće vidio potencijalnog glavnog čimbenika za rješenje krizne situacije na prostoru bivše Jugoslavije, dok je Hrvatska, iako ne uvijek, znala uzeti u obzir mišljenje SAD-a kada su se donosile važne političke odluke, primjerice, kako će se kasnije vidjeti, tijekom razmatranja otkaza mandata UNPROFOR-u.

Kao što je rečeno, SAD su također progledale Hrvatskoj kroz prste kada je u pitanju bio transport oružja iz Irana, koji je proradio sredinom 1994. godine, te je kasnije, prema Bingu, pružao podršku RH za vrijeme operacije Oluja: „Uz znanje CIA-e i američkog veleposlanika u Zagrebu Petera Galbraitha te suglasnost Franje Tuđmana i Gojka Šuška, u ljeto 1994. proradio je 'hrvatski naftovod', obavještajni naziv za transport iranskog oružja za Armiju BiH preko Zagreba“.²²

4.1. PLAN Z-4 I NEUSPJELO MIRNO RJEŠENJE SUKOBA S „RSK“

Plan Z-4 označavao je rješenje kojim je predviđeno postojanje široke autonomije za srpsku manjinu na područjima kotareva Knin i Glina. U prvom dijelu nacrtu sporazuma se ističe kako bi, primjerice, srpska manjina imala pravo na zastavu i znak, te korištenje srpskog jezika i ćirilice.

Osim toga, vlada „Republike Srpske Krajine“ bila bi nadležna u pitanjima obrazovanja, kulture, stanovanja, javnih službi, gospodarstva općenito, energetike, zaštite okoliša, medija, turizma, redarstva, oporezivanja i drugih. S druge strane, vlada RH bila bi nadležna na području Krajine za vanjske poslove, obranu od vanjskih prijetnji, državljanstvo RH, međunarodnu trgovinu, financije, komunikacije, izdavanje i uređivanje novčanih

²⁰ Jadranka POLOVIĆ, *Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na hrvatsku politiku u razdoblju od 1990. do 2000. godine*, 96.

²¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 127–130.

²² Albert BING et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 399.

jedinica, poštanske aktivnosti i drugo. Spomenutim planom predviđeno je i razvojačenje Krajine u roku od pet godina, uspostavljanje redarstvenih snaga u skladu sa zakonima donesenima od strane zakonodavnog tijela Krajine te s popisom stanovništva iz 1991. Za razliku od ostatka okupiranog područja, za područje Slavonije, južne Baranje i zapadnog Srijema u drugom dijelu nacrtu sporazuma predviđeno je da kasnije u potpunosti budu pod upravom RH, kao i prisutnost UNPROFOR-a ili drugih međunarodnih snaga u trajanju od čak 5 godina. Također je predviđen etnički sastav redarstvenih snaga sukladan popisu stanovništva iz 1991. U trećem dijelu nacrtu sporazuma govori se o općim odredbama, poput ljudskih prava, temeljnih sloboda, samoupravi i upravi u područjima s manjinskim pučanstvom, posebnom ustavnom sudu za Krajinu, kaznenom gonjenju u svezi s tadašnjim sukobom, izmjeni i dopuni Ustava Hrvatske i hrvatskih zakona, nedjeljivosti Hrvatske te o završnim odredbama. Za izradu Z-4 odgovorni su bili veleposlanici zemalja Kontaktne skupine Z-4: Peter Galbraith (SAD), Leonid Kerestedžijanc (Rusija), Jean-Jacques Gaillarde (Francuska), te Geert Ahrens i Alfredo Mattacota Cordella (Ženevska konferencija), dok Bing pridodaje i diplomate Velike Britanije i Njemačke.²³

Može se vidjeti da je spomenutim planom predviđena poprilično široka autonomija za srpsku manjinu, praktički „država u državi“. Plan Z-4 predvidio je, nakon prekida vatre i gospodarskog sporazuma, političku reintegraciju. Međutim, na potonje pobunjeni Srbi očito nikada nisu htjeli pristati, barem ne većina njihovog političkog vodstva i stanovništva. Iz tog razloga, sukob nije bilo moguće razriješiti na miran način, kao s Bošnjacima, već, kao što će se vidjeti, vojnim putem.

4.1.1. SPORAZUM O PREKIDU VATRE

Prvi korak k postizanju mirnog rješenja, po planu Kontaktne skupine, bio je sporazum o prekidu vatre, koji je postignut 29. ožujka 1994., a potpisali su ga Hrvoje Šarinić i Dušan Rakić, ministar obrane „RSK“. Njime je predviđeno uspostavljanje zone razdvajanja široke 2 kilometra, koja bi bila pod kontrolom UN-a, što bi bilo postignuto demilitarizacijom, uspostavljanjem kontrolnih točaka i nadzorom policijskih aktivnosti.²⁴

4.1.2. GOSPODARSKI SPORAZUM

²³ Davor PAUKOVIĆ, *Uspom i pad „Republike Srpske Krajine“*, 359–374; Albert BING, *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994.-1995.*, 20–21.

²⁴ Ivica MIŠKULIN, *An avoidable failure: peacekeeping in Croatia*, 49–52.

Do postizanja gospodarskog sporazuma dolazi u prosincu 1994. godine: „Posredovanjem Owena i Stoltenberga 2. prosinca 1994. usuglašen je i potpisan Gospodarski sporazum između Šarinića i Mikelića, koji je detaljno razradio načine, rokove i režim otvaranja autoceste, Jadranskog naftovoda i opskrbe vodom i strujom. Formirana je zajednička komisija sastavljena od hrvatske, srpske i UN strane“.²⁵ Tom prilikom je, naime, ponovno u promet puštena autocesta Zagreb – Okučani – Lipovac, što se tada svakako činilo još jednim važnim korakom ne samo k eventualnom mirnom rješenju sukoba između RH i pobunjenih Srba već i gospodarskoj normalizaciji. Unatoč tome, kako će se kasnije vidjeti, česta ometanja prometa na spomenutoj autocesti te neprihvatanje političke integracije razbit će iluzije o mirnom rješenju sukoba.

4.1.3. NEOSTVARENA POLITIČKA INTEGRACIJA TZV. „KRAJINE“

Iako je vlada RSK 30. ožujka 1995. službeno iznijela stav u korist rješavanja sporova mirnim putem i pregovorima, u protivljenju s tim službeno iznesenim stavom jest odluka iz 20. svibnja 1995. o pristupanju realizaciji ujedinjenja RSK i Republike Srpske (RS)²⁶, što je u neku ruku bila politička najava onoga što se pokušalo kasnije ostvariti vojnim putem, tj. opsadom Bihaća od strane Vojske Republike Srpske (VRS) i Srpske Vojske Krajine (SVK) u srpnju 1995. Po tome je bilo očito kako u njihovim redovima jednostavno nije bilo ni pomisli na reintegraciju u ustavnopravni poredak RH. Kao što je vidljivo, može se reći kako su Vlada RH i pobunjeni Srbi imali drugačiju perspektivu mirnog rješenja. Dok je to za hrvatsku vladu podrazumijevalo reintegraciju svih okupiranih područja u sastav Hrvatske, za pobunjene Srbe mirno rješenje češće je značilo održavanje *statusa quo* sve do iduće prilike da se organizira ofenzivna akcija. Iako su prekid vatre i gospodarski sporazum iz 1994., pri čijem je zaključivanju pomogao UN, bili naznaka poboljšanja situacije i nada da bi se političko rješenje moglo postići mirnim putem, odugovlačenje političkog vodstva RSK s pitanjem reintegracije okupiranih područja svakako nije ostavljalo druge opcije Hrvatskoj osim vojne operacije.

Može se zaključiti kako je hrvatska strana, kada je u pitanju Z-4, nastupila poprilično strpljivije i mudrije negoli srpska strana. Iako hrvatska vlada nije krila svoje nezadovoljstvo određenim aspektima navedenog plana, prihativši ga kao osnovicu za pregovore pokazala je veću fleksibilnost i političku „elastičnost“ u usporedbi s pobunjenim Srbima, osiguravši sebi veći politički kapital, bolju poziciju i smanjeni pritisak međunarodne zajednice uoči dviju

²⁵ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 448.

²⁶ Davor PAUKOVIĆ, *Uspori i pad „Republike Srpske Krajine“*, 257–259.

odlučujućih vojno-redarstvenih operacija 1995. godine. Pobunjeni Srbi, s druge strane, nisu htjeli praktički ni pogledati spomenuti plan, te su savjetovali Galbraithu da posjeti Miloševića, koji nije htio ni primiti Z-4 delegaciju.²⁷ Takvo ponašanje Srba zasigurno je moralo jačati položaj hrvatske vanjske politike.

Na temelju odbijanja plana Z-4 od srpske strane također se može govoriti o tome kako je, u usporedbi s tim, hrvatska strana za vrijeme dogovaranja Washingtonskog sporazuma, gdje je svakako morala pristati na određene kompromise, pokazala veći stupanj fleksibilnosti, požrtvornosti i zrelosti negoli srpska strana u pregovaranju oko Z-4, budući da je hrvatska strana kao prioritet ispred vlastitih interesa znala staviti kraj rata i mirno rješenje sukoba.

4.2. POSJET PAPE IVANA PAVLA II.

Od velike važnosti za Hrvatsku svakako je bio posjet pape Ivana Pavla II. u rujnu 1994. U tu svrhu Tuđman je nekoliko puta slao pismo papi, iskazavši svoju zabrinutost za njegovo zdravlje, te pozvavši ga u posjet Hrvatskoj 1. veljače 1994., a zatim ponovno 29. travnja iste godine, povodom proslave 900. godišnjice Zagrebačke biskupije u rujnu 1994.²⁸

No, da bi papa pristao na posjet, potrebno je bilo da hrvatski državni vrh riješi neke probleme u svojoj vanjskoj politici: „Poslao je (papa, op.a.) vrlo važnu poruku predsjedniku Tuđmanu i obećao da će te godine doći u Hrvatsku budu li prestali sukobi Hrvata i Bošnjaka“.²⁹ Na temelju ovoga može se vidjeti da je čak i Sveta Stolica na jedan neizravan način utjecala na okončanje bošnjačko-hrvatskog sukoba, s obzirom na to da je papa uvjetovao svoj dolazak okončanjem tog sukoba, dok je Vladi RH očito bilo veoma važno da ima podršku takvog značajnog autoriteta. Tu također možemo zamijetiti kako je postojala isprepletenost odnosa RH prema BiH s odnosima prema drugim svjetskim čimbenicima, primjerice SAD-u i Svetoj Stolici. Na kraju se može vidjeti kako je papa svoje obećanje i ispunio, tako da su Hrvatska i Sveta Stolica mogle imati uzajamno povjerenje.

Papin posjet Hrvatskoj zasigurno je uvelike podignuo moral, ne samo hrvatskom političkom i vojnom vodstvu, već i cijelom hrvatskom narodu. Potpora takvog svjetskog duhovnog autoriteta morala je biti od velikog značaja, posebice u teškom, ratnom razdoblju. Koliko je značajna bila papina posjeta i podrška, vidljivo je i po brojnosti vjernika na svetoj misi u Zagrebu: „U nedjelju 11. rujna Papa je posjetio predsjednika Republike u njegovoj rezidenciji... U 10.30 sati na hipodromu na obali Save Sveti Otac je slavio svetu misu s

²⁷ Albert BING, *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994.-1995.*, 27.

²⁸ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 71.

²⁹ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 91–92.

brojnim koncelebrantima, među kojima su bili državni tajnik kardinal A. Sodano, brojni kardinali i biskupi iz inozemstva i iz Hrvatske, a sudjelovalo je više od milijun vjernika...“.³⁰

4.3. PRVA BIHAĆKA KRIZA I OPERACIJA CINCAR

U studenom 1994. dolazi do prve bihaćke krize, kada pobunjeni Srbi sve jače počinju pritiskati područje Bihaća i njegove okolice. Pritom su hrvatske snage nastojale rasteretiti snage koje su branile grad, što je vidljivo i po prijetnjama pobunjenih Srba da će bombardirati zračne luke u Hrvatskoj, konkretnije Pleso i Lučko, ukoliko HV nastavi pomagati Bihać, o čemu je pisao Nobile. Srećom, nakon što je RH reagirala u UN-u zbog tih prijetnji, UN-ov general Bertrand de Lapresle je rekao da će NATO reagirati u slučaju takvih bombardiranja.³¹

Kao rasterećenje branitelja Bihaća javlja se u određenim krugovima hrvatske politike ideja probijanja koridora do tog grada, koja, međutim, nije ostvarena: „Galbraith je bio oduševljen prijedlogom (prijedlogom Granića i Šuška za probijanje koridora do Bihaća u studenom 1994., op.a.), a Tuđman ga je načelno prihvatio, ali s određenom zadržkom. Rekao je da se to ne bi moglo zaustaviti samo na tom koridoru i da bismo trebali biti spremni na oslobađanje cijele Hrvatske, a za to je još bilo prerano. Drugo, želio je znati i mišljenje SAD-a. Sutradan je stiglo pismo predsjednika Clintona, koji nije preporučivao vojne akcije...“.³² Ovo je još jedan primjer kako je Tuđman, iako je znao donositi odluke na vanjskopolitičkom planu bez vođenja brige o mišljenju SAD-a, EZ i UN-a, u nekim situacijama bio zainteresiran za njihovo mišljenje. Može se također reći da je znao imati strpljenja i čekati pravo vrijeme za akciju, s obzirom na to da je Hrvatska vojska do ljeta 1995. ipak stigla još dodatno ojačati i bolje se uvježbati za oslobodilačke akcije. Iako nije ostvarena ideja probijanja koridora do Bihaća, hrvatske snage su operacijom Cincar, u kojoj je početkom studenog 1994. godine oslobođen strateški važan grad Kupres, a potom i operacijom Zima 94, djelomično rasteretile branitelje Bihaća.

Iz studenog 1994., u vrijeme prve bihaćke krize, mogu se izdvojiti dva Tuđmanova pisma, s istim datumom (18. studeni), upućena Willyju Claesu (tadašnjem glavnom tajniku NATO-a) i Madeleine Albright (tadašnjoj predsjednici Vijeća sigurnosti UN-a). U oba pisma govori se da srpski pobunjenici iz Hrvatske napadaju područja Bosne i Hercegovine s aerodroma u Udubini, te se zahtijevaju zračni napadi na pobunjene Srbe, u čiju je svrhu Tuđman bio spreman i pregovarati za NATO-ovu zračnu podršku na dulje vrijeme. Četiri

³⁰ Tomislav MRKONJIĆ, *Hrvatska – Sveta Stolica: odnosi kroz stoljeća*, 183–184.

³¹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 444.

³² Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 106–107.

dana nakon ta dva pisma, Tuđman odgovara na pismo koje mu je Claes poslao 21. studenog. Hrvatski predsjednik u tom pismu napominje kako mu je veleposlanik Galbraith predstavio privremeni sporazum koji se tiče bliske zračne potpore NATO-a (NATO Close Air Support), te je odobrena takva podrška pod uvjetom da se poštuju sva suverena prava RH.³³

4.4. DRUGE VOJNE OPERACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

Osim operacije Cincar, tijekom 1994. i 1995. poduzete su i druge operacije na području Bosne i Hercegovine, u kontekstu pripreme za konačno oslobađanje u operacijama Bljesak i Oluja, ali i u kontekstu pomaganja bosanskohercegovačkim Hrvatima i Muslimanima, iako u Washingtonu nije postignut sporazum o vojnoj suradnji Hrvata i Muslimana u BiH (što je postignuto tek Splitskom deklaracijom u srpnju 1995.). Uz već spomenutu operaciju Zima 94, operacijama Skok 1 i Skok 2 oslobođena su područja Dinare i Livanjskog polja, čime su hrvatske snage istovremeno dobile i bolju stratešku poziciju za kasnije veće operacije.

4.5. ODNOSI S UN-OM, OTKAZ MANDATA UNPROFOR-U I NJEGOV PREUSTROJ TE PREIMENOVANJE U UNCRO

Kada je Hrvatska primljena u UN 22. svibnja 1992. od velikog značaja postaje i odnos hrvatske diplomacije s tom važnom institucijom. Od tada hrvatska diplomacija ima više prostora za osvještavanje međunarodne zajednice o problemima okupiranih područja u Hrvatskoj, te ostalim problemima vezanima uz to. Dok je za hrvatsku diplomaciju tijekom bošnjačko-hrvatskog sukoba uspjeh bio barem izbjeći sankcije, nakon Washingtonskog sporazuma porasle su ambicije i sposobnosti hrvatske vanjske politike.

Šimonović tako izdvaja tri faze odnosa hrvatske javnosti spram UN-a: „Odnos hrvatske javnosti spram Ujedinjenih naroda, međutim, tijekom vremena se mijenjao. Radi preglednosti, možemo razlikovati tri faze. Prva faza je faza euforije, zatim slijedi faza frustracije, da bi nakon toga nastupila faza trijeznog realizma“.³⁴ Moglo bi se okvirno procijeniti da je faza euforije počela od dolaska jedinica UNPROFOR-a, koju zatim mijenja faza frustracije koja traje do 1995. godine kada dolazi najprije do otkazivanja mandata UNPROFOR-a, a zatim do njegove reorganizacije u Hrvatskoj u UNCRO. Jednako tako, kako tvrdi Šimonović, postojale su i tri faze u djelovanju hrvatske diplomacije u UN-u³⁵: najprije početna faza praćenja i reagiranja; nakon koje slijedi faza organiziranog nastupa, koju je

³³ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 220–225.

³⁴ Ivan ŠIMONOVIĆ, *Hrvatska i Ujedinjeni narodi*, 5.

³⁵ Ivan ŠIMONOVIĆ, *Hrvatska i Ujedinjeni narodi*, 6–8.

posebice obilježila rezolucija 49/43 iz prosinca 1994. o stanju okupacije na mnogim područjima RH (čime je hrvatska diplomacija uspjela na neki način nametnuti svoje interese UN-u); te naposljetku faza sustavnog utjecaja, prepoznatljiva po operacijama Bljesak i Oluja (kojima je RH pribjela u skladu s člankom 51 Povelje UN-a), te diplomatskim aktivnostima neposredno prije i nakon tih operacija.

Rezolucija 49/43 o stanju na okupiranim područjima simbolizirala je značajnu prekretnicu u hrvatskoj vanjskoj politici. Kako bi se postiglo izglasavanje te rezolucije, bila je potrebna temeljita diplomatska priprema, koja je došla u obliku podastiranja raznih dokaza, poput identifikacijskih iskaznica Srba u Hrvatskoj izdanih od strane SRJ, platnih lista jugooficira na službi na okupiranim područjima RH, te krađe hrvatskog kulturnog i gospodarskog bogatstva, o čemu je pisao Nobilo, koji dodaje kako je hrvatsko izaslanstvo u UN-u istaknulo kako su gotovo svi Hrvati i nesrbi protjerani s okupiranih područja, kako je JNA osvojeni teritorij prepustila ekstremističkim paravojnim snagama, kako je zbog ometanja srpskih predstavnika onemogućena demilitarizacija paravojnih postrojbi i kontroliranje uvoza i izvoza s okupiranih područja od strane Vlade RH, te kako su postojali primjeri inkorporiranja okupiranih područja u sustav SRJ (monetarna unija, pokušaji ujedinjenja RSK i RS). Istaknuo je također kako su za rezoluciju 49/43 9. prosinca 1994. glasovale 142 prisutne članice, dok je 18 bilo suzdržano, a nitko nije bio protiv.³⁶ Takvo uvjerljivo izglasavanje dovoljno govori o uspješnim naporima hrvatske diplomacije.

Dokument 49/43 svakako je jedan od najvažnijih dokumenata iz ratnoga razdoblja, jer se u njemu iskazuje poštovanje suverenitetu i teritorijalnom integritetu RH, poziva se SRJ da poštuje taj integritet, govori se kako su nelegalni pokušaji SRJ da integrira okupirane dijelove Hrvatske u administrativni, vojni, obrazovni, prometni i komunikacijski sustav SRJ, te se poziva SRJ da odmah prekine s vojnom i logističkom potporom pobunjenim Srbima u Hrvatskoj. Također, Opća skupština UN-a, među ostalim, osuđuje vojne akcije pobunjenih Srba koje su dovele do etničkog čišćenja na okupiranim dijelovima, potvrđuje pravo prognanika i izbjeglica na povratak svojim kućama (u skladu s popisom iz 1991.), poziva na poštovanje ljudskih i manjinskih prava, na međusobno priznanje RH i SRJ, te na poštovanje dogovora o prekidu vatre iz ožujka 1994.³⁷ Dakle, po prvi puta se priznaje da su dijelovi RH pod okupacijom, te da SRJ potpomaže pobunjene Srbe. Ta rezolucija je u stvari politička, pravna i diplomatska priprema kasnijih vojnih operacija HV-a za potpuno oslobođenje RH od srpskog agresora. Iako se to nije moglo odmah vidjeti, Washingtonski sporazum nije bio

³⁶ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 319–324.

³⁷ <http://www.un.org/documents/ga/res/49/a49r043.htm>, pristupljeno 3. travnja 2017.

važan čimbenik za diplomatsko-političke uspjehe samo na prostoru BiH, već i na prostoru RH, jer je hrvatski državni vrh nakon tog sporazuma mogao lakše rješavati i pitanje okupiranih teritorija RH: „Mogućnost proglašenja „SRJ“ de facto agresorom u Općoj skupštini postojala je i ranije, ali zbog žestokih sukoba Hrvata i Muslimana Hrvatska je mogla zaraditi kvalifikaciju agresora u Bosni i Hercegovini koji prijeti međunarodnoj sigurnosti. Zato je takva akcija mogla uspjeti tek nakon Washingtonskih sporazuma“.³⁸ Upravo u tome se može vidjeti kako je navedeni sporazum imao ne samo kratkoročne učinke (momentalni prekid bošnjačko-hrvatskog sukoba) već i dugoročne (osiguranje vlastitih strateških i nacionalnih interesa kroz spomenutu rezoluciju 49/43). Još jedna pozitivna posljedica sporazuma za hrvatsku politiku je bila ta što se rješavanjem sukoba s Bošnjacima moglo računati i na glasove islamskih država koje su bile članice UN-a. Kada se uzme u obzir broj islamskih država koje su članice UN-a, takav čimbenik svakako je mogao biti od koristi ukoliko bi sve te zemlje glasale na isti način, što je moglo donijeti prevagu u izglasavanju.

Za Hrvatsku je od veoma velike važnosti bio i odnos s UNPROFOR-om. Zadovoljstvo njihovom efikasnošću iz mandata u mandat je padalo, jer vrijeme je prolazilo – a zadaće nisu bile ispunjene, te se tako počelo sve češće razmišljati o otkazu mandata UNPROFOR-u. Iako se o tome ozbiljnije počelo odlučivati 1995. godine, to nije bio prvi slučaj da se otkaz mandata uzimao u obzir. Primjerice, već u rujnu 1993. je Tuđman u pismu Ghaliju prijetio otkazom ukoliko ne bude konkretnih promjena, te je zatražio primjenu sile u nametanju Vanceovog plana Srbima, dok je u ožujku 1994. predsjednik u pismu Ghaliju naglasio da, iako Hrvatska odlučuje produžiti mandat, neprihvatljiva je njihova neučinkovitost, te skreće pažnju na akcije srpskih pobunjenika kao terorističke akte kojima je potrebno konačno u potpunosti stati na kraj. Također ističe kako se UNPROFOR mora ponajprije usredotočiti na osiguranje suvereniteta i teritorijalnog integriteta RH, obnavljanje komunikacijskih i prometnih linija kroz UNPA zone, povratak prognanika i izbjeglica svojim kućama, razoružavanje srpskih pobunjenika, zaštitu ljudskih i manjinskih prava, te iniciranje međunarodne suradnje i pomoći za oporavak Hrvatske od posljedica rata, a Nobilo dodaje kako je Tuđman tom prilikom zatražio i progon ratnih zločinaca.³⁹

Jedan pokazatelj povremeno zategnutih odnosa između Hrvatske i UNPROFOR-a bilo je pismo Yasushija Akashija, posebnog predstavnika Glavnog tajnika UN-a, iz 11. srpnja

³⁸ Mario NOBILO, *Od UNPROFOR-a do UNTAES-a: evolucija koncepta mirovnih snaga UN-a*, 88, u: *Iskustva moderne hrvatske diplomacije*.

³⁹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 103–107, Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 420–434.

1994.⁴⁰ U njemu Akashi napominje kako je postojao problem oko UNPROFOR-ove slobode kretanja unutar Hrvatske. Naime, Akashi je uputio prigovor Tuđmanu zbog toga što su službenici zagrebačke zračne luke odlučili 9. srpnja 1994. ograničiti let UNPROFOR-ovih snaga, s obrazloženjem da bi trebali platiti naknadu, odnosno pristojbu za slijetanje, što je dovelo do toga da Akashi i neki drugi UNPROFOR-ovi službenici nisu mogli avionom letjeti iz Sarajeva za Zagreb u to vrijeme. Prigovorio je i zbog nametanja cestarina, te u tu svrhu predložio da što prije dođe do sastanka hrvatske vlade i predstavnika UNPROFOR-a, što je Tuđman i prihvatio, u svom odgovoru idući dan. U tu svrhu Tuđman je poslao Hrvoja Šarinića, Ivicu Mudrinića (ministra pomorstva, prometa i veza), te Ivana Šimonovića.

Nezadovoljstvo zbog UNPROFOR-ovog neuspjeha u osiguranju povratka izbjeglica i prognanika njihovim kućama izrazili su i sami prognanici i izbjeglice, koji su na raznolike načine nastojali povećati pritisak na UNPROFOR, ali i na Vladu RH: „Nakon višegodišnjeg progonstva njihova aktivnost nije se ograničavala samo na pisanje deklaracija, protestne skupove i medijska priopćenja, već su povremeno provođene i akcije poput blokada službenih prijelaza UNPROFOR-a u kolovozu 1994. godine“.⁴¹ Kada se uzme u obzir nezadovoljstvo prognanika, pogotovo onih iz hrvatskog Podunavlja (istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema), koje je doživjelo najveća razaranja koja su kulminirala bitkom za Vukovar, namjera otkazivanja mandata UNPROFOR-u 1995. postaje u svakom slučaju još opravdanija.

Iako je hrvatska diplomacija znala izraziti nezadovoljstvo UNPROFOR-om, ponekad su kritike hrvatski političari i diplomati znali uputiti i samom vrhu UN-a, što je bilo vidljivo, primjerice, prilikom Tuđmanovog govora u UN-u u listopadu 1995. godine: „Nakon pedeset godina rada Organizacije Ujedinjenih naroda, nameće se potreba njezine reforme s ciljem povećavanja učinkovitosti i ekonomičnosti rada... Današnji način odlučivanja u Vijeću ostavlja prostor za paralizu učinkovitog odlučivanja i nametanja uskogrudnog nacionalnog interesa jedne zemlje članice na račun kolektivnog interesa Vijeća i organizacije“.⁴² Tuđman je to isticao jer su RH i BiH već dovoljno ispaštale zbog eksperimentiranja tijekom mirovnih procesa. Naime, s obzirom na to da međunarodni politički čimbenici uglavnom nisu pokazali dovoljno odlučnosti i brzine u rješavanju krize na području bivše Jugoslavije (UNPROFOR je došao u Hrvatsku već u prvoj polovici 1992. godine!), Hrvatska je morala uzeti svoju sudbinu u vlastite ruke, oslobađati okupirane krajeve i konačno krenuti naprijed. Po ovom Tuđmanovom govoru najbolje se može vidjeti da on nije imao samo uskogrudne nacionalne

⁴⁰ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 154–157.

⁴¹ Albert BING, *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994.-1995.*, 12–13.

⁴² Ivan ŠIMONOVIĆ et al., *Hrvatska i Ujedinjeni narodi*, 591–596 (Tuđmanov govor na svečanoj sjednici Opće skupštine UN-a 22. listopada 1995.).

stavove. Naime, nije brinuo samo o rješavanju problema u Hrvatskoj, već je predlagao i kako riješiti neke probleme općenito u svijetu, na prvome mjestu u UN-u, te iznio konkretnu dijagnozu onoga što ne valja i kako bi se eventualno dalo riješiti. Drugim riječima, naznačio je da je potrebna reforma u sustavu odlučivanja. Također se moglo vidjeti, kada je područje hrvatskog Podunavlja u pitanju, da je već tada, dakle prije negoli su Daytonski mirovni pregovori uopće i počeli, bio spreman na mirno rješenje, koje je, čini se, čak smatrao i poželjnijom opcijom, u odnosu na još jednu vojnu akciju, za koju je, doduše, Hrvatska vojska bila spremna u slučaju potrebe.

S druge strane, iako je znalo biti nezadovoljstva djelovanjem UN-a, Hrvatska je kao članica zasigurno imala koristi od članstva samog po sebi, što je istaknula Ana Marija Bešker: „...industrijska strategija mora biti utemeljena na industrijskom restrukturiranju, unapređenju malih i srednjih poduzeća te razvoju ljudskih resursa. To su sve razlozi zbog kojih je Hrvatska zatražila pomoć UNIDO-a (Organizacija UN-a za industrijski razvoj, op.a.) pri formuliranju strategije industrijskog razvoja... Ove godine završena je prva faza Projekta tehničke suradnje... Bolnica, škola i kuće za stanovanje izgrađene su na području Vinkovaca, Slavonskog Broda, a upravo se završavaju na području Siska i Virovitice. Projekt je proveden donacijom Vlada Italije i Japana, a ukupna je vrijednost 700 000 američkih dolara“.⁴³ Isto tako, Hrvatska je mogla, ako već ne direktno riješiti probleme na svom području (za što je očito morala imati mnogo strpljenja), barem ukazati na probleme i moguća rješenja za efikasnije donošenje odluka u UN-u, kako je izrazio Ibler: „Prihvatljiva alternativa UN-u samo je bolji i djelotvorniji UN, a ne njegovo raspuštanje“.⁴⁴

Već 10. siječnja 1995. se može govoriti o početku pritiska na Hrvatsku zbog samog razmatranja odluke o otkazivanju mandata UNPROFOR-u, što je vidljivo kroz Clintonovo pismo Tuđmanu. Naime, kako je Clinton napisao, iako UNPROFOR ima nedostatke, i dalje igra vrlo važnu ulogu, s obzirom na to da bi njegovim povlačenjem nastao vakuum. Ipak, Clinton izražava suosjećanje, odnosno dijeli želju Hrvata da se okupirana područja što prije reintegriraju, s time da na kraju ipak napominje Tuđmanu da bude suzdržan glede javnih izjava vezanih uz UNPROFOR. Već isti dan Tuđman mu je napisao da je konsenzus oko takve odluke postignut između njega, Vlade RH, Vijeća obrane i nacionalne sigurnosti, te da je u stvari Hrvatski sabor već 23. rujna 1994. usvojio rezoluciju da će se otkazati mandat UNPROFOR-u ukoliko ne bude značajnih napredaka u idućih 100 dana. Takvu odluku

⁴³ Ana Marija BEŠKER, *Organizacija Ujedinjenih naroda za industrijski razvoj*, 424, u: *Hrvatska i Ujedinjeni narodi*.

⁴⁴ Vladimir IBLER, *Kolektivna sigurnost i Ujedinjeni narodi*, 56–58, u: *Hrvatska i Ujedinjeni narodi*.

podržao je i hrvatski narod, a posebice prognanici i izbjeglice. Tuđman je napomenuo da takva odluka nije značila i odustajanje od mirnog rješenja, kao ni to da Hrvatska neće surađivati više sa SAD-om, NATO-om i EU-om.⁴⁵ Iako je Clinton svojim pismom htio Tuđmana uvjeriti da preispita svoju odluku, on nije odmah pokleknuo, već se hrvatski državni vrh prilagodio tek u Kopenhagenu u ožujku 1995., gdje je i UN pristao na preustroj.

Slične zaključke Tuđman donosi u pismu upućenom Ghaliju 12. siječnja 1995.⁴⁶ Iako je UNPROFOR smanjio sukobe većih razmjera, te pomogao pri sklapanju Gospodarskog sporazuma i prekida vatre, nije došlo do demilitarizacije i reintegracije okupiranih područja, kao ni do povratka prognanih. Također se u okupiranim područjima nastavila pljačka i uništavanje imovine, a dodatan problem se stvorio kada su se pobunjeni Srbi iz Hrvatske pridružili bosanskim Srbima u napadima na bihaćku zonu u studenom 1994. Shodno tome, Tuđman je također pismom od 12. siječnja izvijestio Ghalija da bi mandat UNPROFOR-u trebao biti završen i otkazan 31. ožujka 1995., te mu rekao da će se hrvatski predstavnici sastati s Akashijem u vezi toga. Dan kasnije Ghali je odgovorio da razumije frustracije hrvatskog naroda, ali da je zabrinut zbog potencijalne obnove sukoba većih razmjera, te da će stoga međunarodna zajednica održavati dijalog s hrvatskom vladom u vezi UNPROFOR-a. Iako valja uzeti u obzir neke UN-ove uspjehe poput zaustavljanja sukoba većih razmjera i otvaranja autoceste, neispunjavanje većine obaveza preuzetih mandatom svakako barem donekle opravdava odluku hrvatskog državnog vrha. Svoje mišljenje, a koje je išlo u korist odluke o otkazu mandata, iznio je i američki diplomat Herbert S. Okun, koji je rekao da je UNPROFOR ispunio zadaću zadržavanja *statusa quo*, da je samo u početku uspijevao nadzirati teška naoružanja pobunjenih Srba, te da uopće nije uspio u demilitarizaciji, nadgledanju lokalne policije i povratku prognanih.⁴⁷

Jedna od najvećih količina diplomatskih aktivnosti i lobiranja po svijetu svakako je postojala u vrijeme otkazivanja mandata UNPROFOR-u, što se vidi po Graniću, koji je naveo da je u to vrijeme posjetio Bonn i Pariz, dok je Sanader otišao u Rim i London, Valentić u Peking, Šimonović u Moskvu, Žužul i Miroslav Tuđman u Washington, a Vranitzany Dobrinović u Bruxelles. Iako Granić, s jedne strane, ističe da su gotovo svi strahovali od

⁴⁵ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 240 – 243.

⁴⁶ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 244–253, 259–260.

⁴⁷ Ivica MIŠKULIN, *An avoidable failure: peacekeeping in Croatia*, 75, informaciju preuzima od Herbert S. Okun, *What Vance plan accomplished in Croatia*, New York Times, 25. ožujka 1995.

širenja sukoba (iako su imali djelomičnog razumijevanja za odluku), Nobile, s druge strane, navodi kako su, primjerice, Turska i Slovenija podržale odluku RH o otkazivanju mandata.⁴⁸

Vrijedi istaknuti predsjedničku izjavu Vijeća sigurnosti UN-a od 17. siječnja 1995., u kojoj je izražena zabrinutost pozicijom Vlade RH s jedne strane, ali i razumijevanje zbog neispunjavanja glavnih odrednica mirovnog plana za Hrvatsku s druge strane. Također je tada izjavljeno kako Vijeće sigurnosti ponovno izražava svoju opredijeljenost za suverenitet i teritorijalni integritet RH, te da neće unedogled prihvaćati *status quo*, ali je naglašena važna uloga koju je imao UNPROFOR za očuvanje prekida vatre, humanitarnu aktivnost i primjenu Gospodarskog sporazuma.⁴⁹ Prema toj izjavi se može zaključiti kako su čak i u samom Vijeću sigurnosti bili svjesni da mandat nije ispunio preuzete obveze u onolikom obujmu u kojem se očekivalo, te da imaju djelomičnog razumijevanja za odluke RH, ali da istovremeno UN ne želi izgubiti kontrolu nad situacijom u Hrvatskoj.

Reakcije međunarodne zajednice na hrvatsko otkazivanje mandata UNPROFOR-u nastojao je primiriti Nobile, koji je u to vrijeme medijima ponavljao nekoliko poruka: „...ovo nije objava rata; *status quo* gura RH u rat; Hrvatska ne želi biti novi Cipar; Bosna se može spasiti tako da se najprije riješi Hrvatska, što uspostavlja ravnotežu prema Srbima; otkaz mandata je suvereno pravo žrtve agresije; postrojbe UN iz RH mogu ojačati UNPROFOR u BiH; odlazak UNPROFOR-a prebacit će troškove okupacije...“.⁵⁰ Filipović pak ističe kako su najveće kritike odluke RH stizale iz Velike Britanije, koja je i inače znala raditi probleme vanjskoj politici RH: „Glavne kritike takve Tuđmanove odluke dolazile su iz Velike Britanije, iako se britanski vojnici nisu nalazili u Hrvatskoj nego u BiH... Bosna i Hercegovina, bila je za razliku od Hrvatske, više ovisna o humanitarnoj pomoći, ali sada, uz američku podršku i savezništvo s Hrvatima, Sarajevo više nije imalo potrebe za UNPROFOR-om. Najveću potrebu za UNPROFOR-om 1995. imaju hrvatski i bosanskohercegovački Srbi. Njihove su linije razvučene i vojna premoć koju su imali početkom rata, anulirana je“.⁵¹ Na temelju ovakvih Filipovićevih razmišljanja može se zaključiti kako je Washingtonskim sporazumom automatski smanjena i potreba za UNPROFOR-om, s obzirom na to da je njime stabilizirana situacija u BiH kroz prekid bošnjačko-hrvatskog sukoba. Ipak, takve zaključke treba izvlačiti s dozom opreza, jer to nije značilo i rješenje sukoba sa Srbima, koji su tijekom 1994. i 1995. i dalje poduzimali ofenzivne akcije, poput napada na bihaćki džep i istočnu BiH.

⁴⁸ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 107–108; Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 456.

⁴⁹ http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/1995/2, pristupljeno 5. travnja 2017.

⁵⁰ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 455.

⁵¹ Vladimir FILIPOVIĆ, *Ispod plavih šljemova*, 167.

U pismu upućenom Ghaliju 22. ožujka 1995. Tuđman piše kako je, pored već postojećih više stotina tisuća prognanika i izbjeglica, oko 600 Hrvata ubijeno i oko 12.000 protjerano na okupiranim područjima tijekom prisutnosti UNPROFOR-a, koji nije ispunio većinu svojih predviđenih zadaća, te stoga smatra da Hrvatska više nije obvezna pridržavati se Vanceovog plana, koji samo služi učvršćenju okupacije. Otkazivanjem mandata UNPROFOR-u, smatralo se, ubrzava se reintegracija okupiranih područja, što bi dovelo i do bržeg povratka izbjeglica i prognanika, te brže političke i gospodarske normalizacije života na okupiranim područjima. Međutim, stvari su se promijenile nakon sastanka u Kopenhagenu, gdje je postignuto rješenje za UNPROFOR u Hrvatskoj. Drugim riječima, dogovoren je njegov preustroj i promijenjeno mu je ime (UNCRO), o čemu je Tuđman, dan nakon što je poslao pismo Ghaliju, pismom izvijestio i njemačkog kancelara Helmuta Kohla 23. ožujka 1995. U istom pismu Tuđman je prihvatio Kohlov poziv da posjeti Njemačku, te je dodao da bi to trebalo biti 11. ili 12. travnja 1995., a istovremeno je i uzvratio poziv Kohlu da on posjeti Hrvatsku.⁵² O sastanku u Kopenhagenu pisao je i Mate Granić: „Tuđman i Al Gore u Kopenhagenu su postigli sporazum za produžetak mandata, ali s posebnim mandatom za Hrvatsku... Došlo je i redovito izvješće glavnog tajnika UN-a Ghalija, koji je optužio Hrvatsku za stanje na okupiranim područjima jer je otkazala mandat Unprofora. Svoje nezadovoljstvo tim izvješćem odmah smo žestoko javno izrazili... zatim je uslijedio sastanak Tuđmana i Ala Gorea i uz pomoć SAD-a donesena je rezolucija iz koje su izbačena Ghalijeva stajališta. Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je rezoluciju 981, koja je poštivala kopenhaški dogovor, suprotnu Ghalijevu izvješću, dakle u korist Hrvatske“.⁵³ Premda Granić ovdje ističe svoje pozitivne dojmove tom rezolucijom, Miškulin u svome članku⁵⁴, s druge strane, tvrdi kako su preustrojem UNPROFOR-a u UNCRO samo nešto jače naglašeni prethodni mandati, posebice obveze koje se tiču nadziranja i kontroliranja granica RH. U stvari, rezolucijom 981⁵⁵, od 31. ožujka 1995. godine, kojom se uspostavlja UNCRO, određeno je da će UNCRO biti zadužen za nadgledanje prekida vatre iz ožujka i provođenje Gospodarskog sporazuma iz prosinca 1994., dostavljanje humanitarne pomoći, kontroliranje, nadgledanje i izvještavanje o prebacivanju vojne opreme i ljudstva preko granica RH i BiH te granica RH i SRJ, kao i nadgledanje demilitarizacije Prevlake u skladu s rezolucijom 779 iz 1992. Osim toga, produžena je zračna podrška UNCRO postrojbama. Na temelju prilagođavanja tijekom pregovora o novom mandatu UN-a može se reći kako je rezolucija došla kao kompromis

⁵² Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 291–294.

⁵³ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 109.

⁵⁴ Ivica MIŠKULIN, *An avoidable failure: peacekeeping in Croatia*, 52.

⁵⁵ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/981\(1995\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/981(1995)), pristupljeno 5. travnja 2017.

između RH i UN, budući da je Hrvatska pristala produžiti mandat, dok je UN pristao na hrvatske zahtjeve kako bi došlo do produžetka mandata. Time je slabila i pozicija pobunjenih Srba u Hrvatskoj, a istovremeno jačala pozicija Hrvatske u sklopu pregovora o planu Z-4.

Premda je Tuđman s ostatkom hrvatskog državnog vrha ipak pristao produžiti mandat UNPROFOR-u (doduše u nekoj mjeri izmijenjen i preimenovan), što svakako nije moglo biti dobro primljeno u dijelovima hrvatske politike i naroda (posebice među prognanima i izbjeglicama), moglo bi se reći da hrvatski državni vrh ipak nije bio naivan, s obzirom na to da su za vrijeme prisutnosti UNPROFOR-ovih jedinica i dalje izvođene oslobađajuće operacije, kao što su bile Maslenica, Medački džep, Cincar, Zima 94, Skok 1, Skok 2 i druge.

4.6. OPERACIJA BLJESAK

Unatoč tome što je gospodarskim sporazumom iz prosinca 1994. ponovno u promet puštena autocesta Zagreb – Okučani – Lipovac, promet preko nje nije bio siguran, budući da su na dionici pored Okučana lokalni Srbi često pljačkali i maltretirali vozače, da bi na kraju počinili i nekoliko ubojstava. Sva ta ometanja prometa i teroristički činovi bili su glavni povod za operaciju Bljesak, koja je izvedena 1. i 2. svibnja 1995., a kojom je oslobođeno preostalo područje zapadne Slavonije, što je dovelo do ponovnog normaliziranja prometa između Zagreba i Slavonije. Pobunjeni Srbi su reagirali i osvetili se na brutalan način, raketiranjem Zagreba, zbog kojeg je Granić od francuskog veleposlanika Meriméea (tada predsjednika VS) zatražio kontrolu UNCRO-a nad srpskim raketnim položajima.⁵⁶ Međutim, nije bilo dovoljno samo provesti operaciju, već i osigurati političku podršku za nju: „Moj zadatak, kao ministra vanjskih poslova, bio je da svoje kolege, diplomatski zbor i diplomatsku mrežu obavijestim o razlozima vojno-redarstvene operacije kako bismo dobili medijsku bitku u svijetu i spriječili bilo kakve ozbiljne reakcije Europske unije, SAD-a, Ruske Federacije i Vijeća sigurnosti... Čim je počela operacija, nazvao sam najvažnije veleposlanike – službeno su izražavali blagu zabrinutost, međutim nazirala se potpora Nijemaca, Amerikanaca, Austrijanaca i Mađara“.⁵⁷

Premda je Granić istaknuo kako su, osim Nijemaca, Austrijanaca i Mađara, podršku operaciji pružili i Amerikanci, pitanje je na koje je njihove diplomate pritom mislio, s obzirom na to da Bing s druge strane ističe Galbraithove navode kako SAD nije bio suglasan s operacijom: „Sjedinjene Američke Države nisu bile suglasne s hrvatskom vojnom akcijom, ali nije realno očekivati ponovnu uspostavu srpske vlasti. Što se tiče oštih riječi UN-ova

⁵⁶ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 473–475.

⁵⁷ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 109–110.

glasnogovornika, rekao je (Galbraith, op.a.) kako aktivnosti UNCRO-a u sektoru valja usmjeriti na poštovanje ljudskih prava i humanitarna pitanja srpske populacije, posebice u zoni Pakraca kamo je izbjeglo veoma malo stanovnika⁵⁸. Očito je dobro pripremljena i brzo izvedena operacija zaslužna za činjenicu da reakcije međunarodne zajednice nisu bile oštre, jednako kao relativno dobar tretman prema zatečenoj srpskoj populaciji, što je vidljivo iz izvješća ECMM (promatračka misija EZ), zatim State Departmenta, te čak i britanskog veleposlanika Hewitta. Svi navedeni su zaključili kako se HV ponašao korektno, da nije bilo dokaza o kršenju ljudskih prava, kao ni organiziranih pljački.⁵⁹ Shodno tome, može se zaključiti kako su reakcije navedenih čimbenika bile kudikamo blaže negoli one UN-a, što dovoljno govori o dvojakim informacijama i prosudbama glede tretiranja Srba u zapadnoj Slavoniji.

Kao važnima će se pokazati i proslave Dana pobjede u Europi (7. svibnja u Londonu, 8. svibnja u Parizu, ali i u ruskom veleposlanstvu u Zagrebu i 9. svibnja u Moskvi, što je vidljivo iz pozivnica koje su Tuđmanu uputili Jeljcin u siječnju i Mitterand u travnju 1995.), jer je to bila prilika da RH ojača diplomatski položaj nakon operacije Bljesak. Posebice kada se uzmu u obzir negativne reakcije iz nekih država (primjerice Italije, čija je ministrica vanjskih poslova Susanna Agnelli 5. svibnja u pismu izrazila uznemirenost i zabrinutost talijanske vlade vojno-političkom situacijom u Hrvatskoj, te je pozvala Tuđmana da odbije svako vojno rješenje situacije, a slična pisma namjeravala je poslati i Miloševiću i Izetbegoviću).⁶⁰

5. SPLITSKA DEKLARACIJA I OPERACIJA LJETO 95

Nakon studenog 1994., u srpnju 1995. javlja se nova kriza na području bihačkog džepa. Hrvatski i bosanskohercegovački Srbi, sukladno odlukama o pristupanju realizaciji ujedinjenja RSK i RS iz svibnja 1995., ponovno pokreću ofenzivne akcije na Bihać, u istom mjesecu kada su pokrenuli ofenzivne operacije na istočnu BiH. Koliko je tada bila hitna intervencija hrvatskih vojnih snaga u Bosni i Hercegovini, te u kolikoj je krizi bilo područje bihačkog džepa govori činjenica da je već nepuna tri dana nakon potpisivanja Splitske deklaracije pokrenuta operacija Ljeto 95, što je u stvari predstavljalo praktično ostvarenje onoga što je dogovoreno Splitskom deklaracijom, a to je vojna suradnja Hrvata i Bošnjaka na prostoru BiH. Neodlučnost i pasivnost međunarodne zajednice, posebice tijekom masakra u

⁵⁸ Albert BING et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 393–394.

⁵⁹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 476.

⁶⁰ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 272, 304, 311, 315.

Srebrenici sredinom srpnja 1995., zasigurno je bila dodatan okidač za operacije hrvatskih snaga u BiH tijekom 1995. godine. Još jedan pokazatelj kritičnosti situacije u Bosni i Hercegovini vidi se iz poruke Alije Izetbegovića 18. srpnja 1995. Franji Tuđmanu, dostavljene putem ambasade RBiH u Zagrebu. Iz nje se vidi da je povodom najavljenog sastanka na Brijunima 21. i 22. srpnja 1995., predloženo od strane Izetbegovića da najvažnija, ako ne i jedina točka razgovora bude pitanje vojnog saveza RH i BiH, što je Tuđman istoga dana i prihvatio, s time da je napomenuo da bi za postizanje takvoga sporazuma valjalo postići politički sporazum o oživotvorenju Washingtonskog sporazuma, do čega je i došlo 22. srpnja. Dodatan znak krize u Bihaću pismo je načelnika općine Bihać Adnana Alagića iz 21. srpnja, koji je izrazio nadu u prijateljski hrvatski narod, te zamolio Tuđmana da spasi bihaćko područje, a isto se moglo zaključiti iz informacije Komande 5. korpusa ABiH i Zapovjedništva Glavnog stožera HVO Bihać iz 23. srpnja.⁶¹

Deklaracija o oživotvorenju sporazuma iz Washingtona usvojena je nakon razgovora u Splitu 22. srpnja 1995. Potpisali su ju Tuđman, Izetbegović, Zubak i Silajdžić, a najvažniji zaključci su bili jačanje obrambene suradnje na temelju Sporazuma o prijateljstvu i suradnji između RH i RBiH od 21. srpnja 1992., osnivanje političko-pravne stručne skupine sa zadaćom da hitno analizira i predloži rješenja za integriranje funkcija vlasti Republike i Federacije BiH, upućivanje poziva za sastanak skupine 22 zemlje članice „Prijatelja Federacije“ na visokoj razini radi hitnih donacija i pomoći u suočavanju s humanitarnom i izbjegličkom katastrofom i razmatranja trajne zajedničke strategije obnove i razvoja, te pripremanja pravnih, političkih i drugih osnova za uspostavu konfederalnih veza s Hrvatskom.⁶² Zanimljivo je da su čak i bošnjački predstavnici i dalje razmatrali ideju konfederacije s Hrvatskom, za koju je čak i Granić rekao da nije bila realna za očekivati. Pitanje je da li su oni stvarno razmatrali tu ideju i bili spremni na njezino provođenje, ili se radilo o manevru, budući da je u jeku bila krizna situacija na sjeverozapadu i istoku BiH.

Splitska deklaracija, jednako kao i Washingtonski sporazum, bila je od obostrane koristi za Bošnjake i Hrvate. Bošnjacima je tako pružena pomoć u rasterećivanju bihaćkog džepa, dok je Hrvatska vojska, djelujući na bosanskohercegovačkom teritoriju, mogla osigurati bolju poziciju uoči operacije Oluja. Tri dana nakon potpisivanja deklaracije otpočela je operacija Ljeto 95, koja je završena 29. srpnja 1995. osvajanjem Bosanskog Grahova i Glamoča, čime je prekinuta komunikacija između Knina i Banja Luke, odnosno glavnih uporišta RSK s jedne i RS s druge strane, a Knin je stavljen u poluokruženje hrvatskih snaga.

⁶¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 378–383, 391.

⁶² Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 384–387.

6. OPERACIJA OLUJA I RJEŠENJE DRUGE BIHAĆKE KRIZE

Nakon uspješno provedene operacije Ljeto 95, 29. srpnja 1995. godine održan je sastanak između Franje Tuđmana i Yasushija Akashiya.⁶³ Prilikom sastanka Akashi je izrazio brigu oko vojnih tenzija u Bihaću, te sektorima Sjever, Jug i Istok, kao i mnogim kretanjima u području Grahova i Glamoča, a Tuđman je uzvratio da je do napetosti došlo zbog napada SVK i VRS na Bihać, kao i zbog njihovih ofenziva u istočnoj BiH. Operacija Ljeto 95 je bila lekcija Srbima da ne mogu sve raditi kako hoće, te je opravdavao da je time rasterećen Bihać. Na tom sastanku je bilo očito kako se Tuđman i Akashi ne slažu po pitanju efikasnosti UNCRO-a, jer je Tuđman tvrdio da su i dalje pasivni i nepoduzetni, a Akashi uzvrćao da UNCRO ne sjedi u svojim bazama, već je aktivan na linijama razgraničenja i granicama RH. Dodao je kako je poslao upozorenje Martiću zbog prelaska međunarodnih granica, a isto je učinio general Janvier upozorivši Mrkšića. Tuđman je upozorio da ako Srbi nastave s prethodnim ponašanjem da će Hrvatska poduzeti određene korake u skladu sa sporazumom RH i FBiH, posebice ako odmah ne provedu prometnice i naftovod preko Knina. Drugim riječima, ili će Srbi pristati na političko rješenje ili će doživjeti novi vojni poraz. Dodao je da RH neće pregovarati ni s Martićem niti s ikim tko pregovara u njegovo ime, a Akashi je izrazio kako će prenijeti Tuđmanovu poruku, te se nada kako Srbi imaju mudrijih i inteligentnijih pregovarača od Martića. Na temelju razgovora bi se dalo zaključiti kako Akashi nije pokazivao previše želje za aktivnom primjenom onoga što je dogovoreno mandatom UNCRO-a, već da je više težio održavanju barem nekakvog dijaloga, makar posrednog, između Vlade RH i pobunjenih Srba, te je naivno vjerovao da će se pobunjeni Srbi držati dogovora.

Dana 30. srpnja 1995. Akashi, nakon razgovora u Kninu s Martićem, Babićem i Mrkšićem, šalje izvješće Tuđmanu. S njima se dogovorio da nema niti će biti trupa SVK u području bihaćkog džepa, da će UN-ove trupe i vojni promatrači imati pristup području koje graniči s bihaćkim džepom, te da neće biti prepreka konvojima humanitarne pomoći, pod uvjetom da ona bude dostavljena i onima u „RSK“. Istoga dana Tuđman odgovara da nije prihvatljivo da postrojbe UNCRO-a budu raspoređene samo na granici prema bihaćkom džepu (trebale bi biti na međunarodno priznatim granicama RH i BiH, ali i RH i SRJ, budući da se prebacivala oprema iz smjera Dunava), da Akashijeva poruka ne sadrži odgovor niti na jedan uvjet koji je Tuđman postavio u razgovoru 29. srpnja 1995. (nema pregovora s

⁶³ <https://www.youtube.com/watch?v=UOnmZnOOGi4>, razgovor Franjo Tuđman – Yasushi Akashi (29.7.1995.) – pristupljeno 10. svibnja 2017.

Martićem, momentalno otvaranje naftovoda i momentalni razgovori o otvaranju prometnica preko Knina), te da samo na tim osnovama može doći do mirnog rješenja.⁶⁴

Dan kasnije, 31. srpnja, Tuđman se na Brijunima sastaje s generalima HV-a.⁶⁵ Na početku sastanka Tuđman ističe kako je RH u prilici iskoristiti povoljnu političku situaciju, demoraliziranost Srba, te naklonost dijela Europe (prvenstveno Njemačke) i NATO-a (jer imaju razumijevanja za hrvatske poglede), ali i SAD-a, posebice ako bi operacija bila izvedena brzo i profesionalno, pri čemu je napomenuo da bi to značilo 3 do 8 dana. Osim toga Tuđman je napomenuo kako se mora imati u vidu da se ne smije dogoditi logor UNCRO-a dok se udara topništvom na Knin. Povijesno značenje odluke o početku operacije Oluja vidi se i u tome što je Tuđman napomenuo kako dogodne konačno Hrvatska može biti slobodna, te da se i turizam onda može oporaviti. Istaknuo je također kako je potrebno pojačati promidžbu nakon pobjeda na Grahovu i Glamoču, ne samo kako bi se dodatno podigao moral hrvatskim snagama, već i zato da bi se svijet uvjerio u snagu HV-a (koji je tom prilikom zarobio topnički divizion te 3 tenka), te kako bi se razbio mit o srpskoj nadmoći, posebice zato što su određeni dijelovi međunarodne političke scene, nakon operacije Maslenica i otkaza mandata UNPROFOR-u, uvjerali Tuđmana da će izgubit krene li u veće vojne operacije. Ministar obrane Šušak je upozoravao na mogući negativni tijek događaja (primjerice, ako bi Srbi udarili po Osijeku i Vinkovcima a izbjeglice iz tih gradova krenu prema Zagrebu, valjalo bi organizirati njihov prihvata). Ministar obrane također je upozorio na moguće aktivnosti UNCRO-a, posebice kanadske bojne. Stoga je rekao kako se vojnim zapovjednicima moraju dati jasne upute, te je nadodao kako se Srbima putem letaka mogu predložiti putovi za povlačenje, kako bi se u njihovim redovima izazvala još veća pomutnja, dok je Miroslav Tuđman smatrao kako Srbi više slušaju radio i televiziju negoli letke. Predsjednik Tuđman je zaključio da se Srbima, iako se u načelu ne moraju povlačiti, putovi za povlačenje predlože i putem letaka, i radija, i televizije, budući da su hrvatske snage u naletu i imaju podršku svijeta za oslobađanje. Tuđman je kasnije pak rekao da, iako su predviđeni pregovori u Ženevi, neka operacija ipak bude pripremljena u svakom slučaju. Nakon toga kroz telefonski razgovor dobiva informaciju da će Njemačka podržati operaciju, s time da ih se mora unaprijed o tome obavijestiti. Zanimljivo je kako je Tuđman već u srpnju 1995. na neki način predvidio razvoj situacije oko reintegracije hrvatskog Podunavlja, te je strateški mudro postupio: „Predsjednik je smatrao: ako ovladamo drugim sektorima (Jug i Sjever, op.a.), onda možemo u Sektoru

⁶⁴ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 396–398.

⁶⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=tIfMCadGchg>, Brijunski sastanak 31. srpnja 1995., pristupljeno 10. svibnja 2017.

Istok prihvatiti godinu – dvije mandat mirne reintegracije⁶⁶. Naime, umjesto da se HV momentalnim oslobađanjem Sektora Istok zapetlja u opći rat sa SRJ, oslobađanjem najprije Sektora Sjever i Sektora Jug Hrvatska je svijetu, ali i srpskim snagama, pokazala svoju moć i odlučnost, čime ih je bilo lakše uvjeriti da je i Sektor Istok potrebno vratiti pod kontrolu RH.

Iako se u SAD-u nisu otvoreno suprotstavili hrvatskoj vojno-redarstvenoj operaciji, Polović piše o tome kako je istovremeno postojala obavještajna podrška CIA-e (doduše, tu tezu preuzima iz knjige J. Barryja „What did the CIA know“) ali i upozorenja nekih političara i diplomata, primjerice od Ala Gorea: „Iako je bilo očito da krajinski Srbi nisu spremni prihvatiti nikakvo diplomatsko rješenje, ipak je potpredsjednik Gore upozorio predsjednika Tuđmana da se SAD protive upotrebi sile u rješavanju problema s krajinskim Srbima“⁶⁷. Isto tako, veleposlanik Galbraith je upozorio Tuđmana na moguće negativne posljedice ukoliko operacija ne bude išla po planu, kao i na to da SAD neće moći uskočiti u tom slučaju, te je izričito istaknuo kako se SAD ne slaže s operacijom, odnosno vojnim rješenjem. Nadalje, rekao je da nema govora o tome da SAD daje „zeleno svjetlo“ za operaciju Oluja, kao što se čulo u nekim medijima, na što je Tuđman odgovorio da hrvatski državni vrh nije ni mislio ni rekao da postoji „zeleno svjetlo“ SAD-a za takvu operaciju.⁶⁸ U prilog tome idu i Graničeve riječi, prema kojima je Vlada RH na vojnoj i obavještajnoj razini obavijestila SAD o operaciji, ali pritom od SAD-a nije tražila nikakvu suglasnost za njezinu provedbu, a također je istaknuo da od njihove strane nije bilo nikakvih primjedbi i pritisaka⁶⁹, što je, doduše, u kontrastu s već spomenutim protivljenjem vojnom rješenju od strane Ala Gorea i Petera Galbraitha. Ovdje se, pored Tuđmanovog odnosa s ostalim veleposlanicima u RH, svakako može istaknuti onaj s Galbraithom, kao odnos od velikog značaja, što ne bi trebalo ni čuditi s obzirom na to da je od 1994. SAD preuzeo glavnu ulogu u posredovanju i pokušaju postizanja mirnog rješenja. Unatoč upozorenjima, Hrvatska se nije opet htjela zavući u pregovore s pobunjenim Srbima, jer je time mogla biti propuštena mogućnost da im se, nakon već ostvarenih pobjeda tijekom 1994. i 1995., zada konačan udarac. Da nije iskorištena tadašnja pozitivna klima u HV-u, relativna naklonjenost međunarodne zajednice, te demoraliziranost pobunjenih Srba, bila bi propuštena i povijesna mogućnost da se brzom vojnom operacijom konačno riješi pitanje okupiranih područja RH.

⁶⁶ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 482.

⁶⁷ Jadranka POLOVIĆ, *Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na hrvatsku politiku u razdoblju od 1990. do 2000. godine*, 87.

⁶⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=NflbhXmi8mY>, audio isječak sastanka između Tuđmana i Galbraitha – o „američkom zelenom svjetlu“ (1.8.1995.), pristupljeno 10. svibnja 2017.

⁶⁹ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 115.

Tuđmanovo računanje na NATO, koje je iskazao na brijunskom sastanku, pokazalo se opravdanim, s obzirom na to da mu je 1. kolovoza pismo poslao Willy Claes, glavni tajnik NATO-a, koji ga je izvijestio da će NATO nastojati isplanirati odvratanje, odnosno zadržavanje napada na Goražde, kao i Bihać, Sarajevo i Tuzlu. Ako bi netko napao te „sigurnosne zone“, to bi naišlo na odgovor NATO-ovih zračnih snaga u širem području. Dodao je da, ako bi se zona akcije proširila na hrvatski teritorij, u tom bi slučaju također došlo do zračnih napada.⁷⁰

Dan kasnije Tuđman dobiva pismo od Helmuta Kohla, koji izražava brigu zbog zaoštavanja sukoba, posebice u bihaćkom području. Strahovao je da Hrvatska novom vojnom akcijom ne dospije u međunarodnu izolaciju, te dodao da Tuđman mora imati u vidu iskazanu spremnost krajinskih Srba na dijalog, ali je zaključio da je u potpunosti svjestan toga da mirno rješenje sukoba nije zamislivo bez zadovoljavanja legitimnih zahtjeva Hrvatske.⁷¹ Jednako kao što je bilo izražene brige uoči Oluje od strane Njemačke i SAD-a, tako su brigu izrazili i Francuzi, točnije francuski ministar vanjskih poslova Herve de Charette: „S de Charetteom sam razgovarao u Zračnoj luci Split. Najprije sam diplomatski pokušao objasniti razloge i okolnosti neuspjeha mirovnog procesa... Nakon toga razgovarali smo gotovo sat vremena o svim mogućim opasnostima te operacije ali i dobitima. Nije bilo pritiska da odustanemo, ali je bilo jasnog upozorenja“.⁷² Iako su i Francuzi poput Njemačke i SAD-a izrazili brigu zbog vojnog rješenja, Francuska i Njemačka nisu se, poput nekih političara u SAD-u, direktno usprotivili provedbi operacije.

Dana 3. kolovoza 1995. Tuđman je izvijestio Clintona i Kohla o bezuspješnim razgovorima u Ženevi, budući da je istovremeno s pregovorima tekao napad Srba na Gospić i Otočac, te ponovni napad na Dubrovnik. Stoga je Tuđman uz suglasnost VONS-a (Vijeće za obranu i nacionalnu sigurnost) donio odluku o vojno-redarstvenoj akciji sutradan, kako bi spriječio daljnju okupaciju teritorija zauzetih od strane pobunjenih Srba, te kako bi pomogao bihaćkom području. Pritom je napomenuo da će učiniti sve što je moguće da se spriječi stradanje stanovništva, te da će napad biti usredotočen na paravojne pobunjeničke postrojbe, koje su davno trebale biti razoružane.⁷³

Također, uzme li se u obzir odbijanje plana Z-4 od strane pobunjenih Srba i njihova nefleksibilnost, zločini i maltretiranja na autocesti Zagreb – Lipovac, talačka kriza s UN-ovim osobljem te genocid u Srebrenici, u međunarodnoj zajednici zasigurno je poraslo

⁷⁰ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 401–402.

⁷¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 413–414.

⁷² Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 116–117.

⁷³ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 415–424.

razumijevanje, pa i podrška za veliku hrvatsku vojno-redarstvenu operaciju. Time bi se pokazalo pobunjenim Srbima da ne mogu uporno prkositi međunarodnoj zajednici i mirovnim planovima, te da moraju konačno pristati na pregovore za kraj rata.

Nakon što je u Genthodu kraj Ženeve 3. kolovoza 1995. propao posljednji pokušaj mirnog rješenja za okupirana područja RH, 4. kolovoza 1995. u ranim jutarnjim satima kreće vojno-redarstvena operacija Oluja: „Usprkos protivljenja vojnom razrješenju SAD nije osporio legitimno pravo Hrvatske na oslobađanje vlastitoga teritorija. Kada je došlo do takve odluke hrvatskog državnog vrha Amerikanci (NATO) su se fleksibilno prilagodili te za „Oluje“, štoviše, aktivno uključili ograničenom zračnom podrškom (uništenje radarskih postrojenja kod Knina i Udbine) i logističkom obavještajnom potporom“.⁷⁴ Na dan početka operacije Oluja (4.kolovoza 1995.) Tuđman je uputio poruku hrvatskim građanima srpske nacionalnosti na okupiranim područjima, kojom je pozvao pripadnike srpskih paravojnih postrojbi da predaju oružje hrvatskim vlastima, uz jamstvo amnestije prema hrvatskim zakonima (za one koji nisu počinili ubojstva), dok je hrvatskim građanima srpske nacionalnosti, koji nisu aktivno sudjelovali u pobuni, poručio da ostanu u svojim kućama i dočekaju hrvatsku vlast.⁷⁵ Zašto je većina Srba, unatoč toj poruci, napustila nekad okupirane krajeve, moguće je objasniti višestrukim razlozima: velikosrpska propaganda o „krvoločnim osvetoljubivim ustašama“, ekonomska bijeda i jad koji su vladali u tim krajevima, te prisilne i organizirane evakuacije potaknute od strane vodstva RSK, o čemu je pričao i sam Milan Martić.⁷⁶ Takve tvrdnje svakako su mogle smanjiti pritisak međunarodne zajednice na RH zbog navodnog protjerivanja srpskog stanovništva. Također, na dan početka operacije Tuđman je dobio i poruku od Međunarodnog komiteta Crvenog križa, koji je izrazio komplimente Vladi RH, ali i pouzdanje u hrvatsku vlast da će poduzeti sve potrebne mjere kako bi se poštovala međunarodna pravila i ženevske konvencije.⁷⁷

Prema Granićevim navodima, nitko od njegovih kolega (Laszlo Kovacz – Mađarska, Zoran Thaler – Slovenija, Klaus Kinkel – Njemačka, Muhamed Šaćirbej – BiH, Javier Solano – Španjolska) nije osudio RH niti ju je napao zbog odluke da se krene u Oluju, jednako kao i Franz Vranitzky i Thomas Klestil iz Austrije, za koje je Granić ustvrdio da su uvijek pružali najveću potporu Hrvatskoj te razumjeli razloge za operaciju.⁷⁸ Ako bi se ovakva razmišljanja

⁷⁴ Albert BING, *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994.-1995.*, 29.

⁷⁵ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 425–426.

⁷⁶ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 486.

⁷⁷ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 427–428.

⁷⁸ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 117–120.

Granićevih kolega uspoređivala sa stavovima drugih država o operaciji Bljesak, možemo primijetiti da su podršku RH ponovno pružile Mađarska i Austrija.

Iako je bilo osuda hrvatske ofenzive u Oluji od strane VS i EU, pozitivne namjere hrvatske Vlade ne mogu se dovesti u pitanje, posebice kada se uzme u obzir da su Akashi i Šarinić 6. kolovoza potpisali sporazum „o privremenim mjerama u sektorima Sjever i Jug, kojim se RH obvezuje poštivati ljudska prava, omogućiti UNCRO-u i međunarodnim humanitarnim organizacijama slobodu kretanja i izvještavanja, te osigurati prihvat Srba koji žele ostati u RH kao i sigurnost onima koji odluče otići uz pomoć UNHCR i ICRC (osim ratnih kriminalaca)“.⁷⁹

Unatoč općenito profesionalnom ponašanju hrvatskih vojnika i policajaca tijekom operacije Oluja, u nekim slučajevima su počinjeni zločini poput paljenja kuća u vlasništvu stanovnika srpske nacionalnosti, te pljačke i ubojstva civila srpske nacionalnosti, što je svakako predstavljalo novi izazov za hrvatsku diplomaciju: „...tijekom i u razdoblju od 100 dana nakon vojne akcije, najmanje 150 srpskih civila je pogubljeno, a više stotina je nestalo... Posljedica ovakvih propusta bila je lavina medijskih napada na Hrvatsku te poslije podizanje optužnica u Haagu koje su pokrenule niz kontroverznih događaja u Hrvatskoj...“.⁸⁰ Iz tog razloga, RH je nastojala poduzeti određene korake kako bi se počinitelji procesuirali i kaznili, što bi svakako bila dobra opomena ostalima da ne čine isto, ali bi se time i međunarodnoj zajednici pokazalo da Hrvatska nije htjela provesti „etničko čišćenje“ već samo osloboditi vlastite teritorije: „Pritisnuta međunarodnom zajednicom i uz njezino odobravanje Hrvatska je zbog kriminalnih radnji nakon „Oluje“ uhapsila 70 policajaca, 65 vojnika i 260 civila, ali im se, uglavnom, ništa sudski krivično nije dogodilo“.⁸¹ Što se tiče operacije Oluja i navodnog „etničkog čišćenja“ na tom području, dostupni dokumenti, konkretnije zapisnik sa sjednice Vlade RSK održane 6. srpnja 1994. u Kninu na kojoj se raspravljalo o problemu vojske i obrane, pokazuju da su pobunjeni Srbi već onda (dakle već godinu dana prije operacije Oluja !) brinuli o mogućem oslobađanju Knina, te su čak razmišljali i o mogućim pravcima iz kojih bi tekla operacija oslobađanja Knina (Zadar – Benkovac – Knin, Split – Drniš – Knin, Šibenik – Oklaj – Knin, Sinj – Vrlika – Knin).⁸² To je najbolji pokazatelj da su pobunjeni Srbi imali

⁷⁹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 484.

⁸⁰ Albert BING et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 398; ipak, istovremeno valja istaknuti drugostupanjsku presudu Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u slučaju generala Ante Gotovine i Mladena Markača, u kojoj se spominje kako se hrvatske snage, na temelju postojećih dokaza, može osumnjčiti samo za ubojstva 44 civila srpske nacionalnosti – o tome je govorio Luka Mišetić, odvjetnik generala Gotovine, u emisiji „Nulte točke“ u studenom 2012. godine, <https://www.youtube.com/watch?v=PwYYeiTanhc>, 58:28-1:00:20, pristupljeno 8. srpnja 2017.

⁸¹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 490.

⁸² Davor PAUKOVIĆ, *Uspomina i pad „Republike Srpske Krajine“*, 298–300.

dovoljno vremena da organiziraju obranu na tom prostoru. Međutim, nedostatak morala, razbijeno jedinstvo između Srbije, bosanskih i hrvatskih Srba, loša ekonomska situacija izazvana izolacijom u tzv. „Krajini“, velikosrpska propaganda, te mnogo jača, uvježbanija i opremljenija Hrvatska vojska u odnosu na početnu fazu rata, bili su glavni čimbenici koji su utjecali na odlazak većine Srba.

Iako je predsjedavajući VS Wisnumurti 8. kolovoza 1995. izjavio da hrvatske snage ne bi trebale nastaviti akciju izvan svojih granica, dodao je da „hrvatsko oslobađanje okupiranih područja i bijeg srpskog stanovništva nije isto što i postupci bosanskih Srba prema Muslimanima, niti se radi o kampanji etničkog čišćenja“. Izvršna direktorica Human Rights Watcha Holly Cartner također se izrazila protiv navodnog etničkog čišćenja od strane HV-a, kao i Galbraith, koji je to kasnije potvrdio tijekom svjedočenja u Haagu protiv Miloševića.⁸³ Na temelju svih tih izjava može se izvesti zaključak kako se Hrvatska vojska tijekom i nakon operacije Oluja općenito ponašala propisno, odnosno kako su poštivana međunarodna ratna pravila tijekom kolovoza 1995. na oslobođenim područjima Republike Hrvatske.

Unatoč predsjedničkoj izjavi VS od 3. kolovoza 1995.⁸⁴, u kojoj se govori kako ne bi smjelo biti vojnih rješenja trenutačnog sukoba, HV izvodi operaciju Oluja, na koju se kao svojevrsan politički odgovor javila rezolucija 1009 Vijeća sigurnosti, iz 10. kolovoza 1995. godine.⁸⁵ Iako se u njoj od RH zahtijeva obustava daljnjih vojnih akcija, te se stavlja naglasak na ljudska i manjinska prava, dopuštanje pristupa Međunarodnom crvenom križu, poštovanje UN-ovog osoblja, te poziv na smirivanje situacije u hrvatskom Podunavlju, rezolucija nije dovela u pitanje legitimitet operacije, te je stoga bila prihvatljiva za RH.

Područja koja su hrvatske snage zauzele prethodnim operacijama Cincar, Zima 94, Skok 1, Skok 2, Ljeto 95, te, kako će se vidjeti, kasnijim operacijama Maestral i Južni potez, također su bila od velikog strateškog značaja. Iako se radi o područjima koja nisu dio hrvatske države, već Bosne i Hercegovine, time je osigurana veća sigurnost hrvatskoj državi te su na taj način onemogućeni svi eventualni budući srpski napadi s tog područja, kao što je prije bilo takvih napada s područja Bosne i Hercegovine. Osim što su tim operacijama postignuti važni strateški ciljevi i oslobođeni preostali hrvatski teritoriji, tim operacijama je ostvareno približavanje razdoblju kada će RH moći smanjiti vojne troškove, a povećati ulaganja u

⁸³ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 488; Vjeran PAVLAKOVIĆ, *Bolje grob nego rob: Hrvatska i Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju*, 457, u: *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi*, Pavlaković navode preuzima iz transkripta svjedočenja Galbraitha u Haagu 25. i 26. lipnja 2003. godine na www.un.org/icty/transe54/030625ED.htm, www.un.org/icty/transe54/030626IT.htm).

⁸⁴ http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/1995/37, pristupljeno 4. svibnja 2017.

⁸⁵ [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1009\(1995\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1009(1995)), pristupljeno 12. svibnja 2017.

gospodarstvo. Samim prestankom ratnog sukoba Hrvatska je također postala privlačnija za strana ulaganja: „Veoma je važno da smo ovogodišnjim završetkom oslobađanja okupiranih područja... mogli smanjiti izdatke za 15% za obranu, vojne izdatke, da smo postigli ove sporazume s financijskim institucijama, da smo postigli već to da se poduzeća iz pojedinih zemalja, iz Njemačke, Švedske, Francuske, izravno angažiraju u hrvatskoj privredi“.⁸⁶ Tako su za Republiku Hrvatsku vojne operacije značile ne samo reintegraciju okupiranih krajeva, već i gospodarski oporavak te preusmjeravanje dijela troškova s vojske na ostale gospodarske i društvene djelatnosti.

Iako je većina važnijih međunarodnih političkih čimbenika podržavala reintegraciju okupiranih dijelova u ustavnopravni poredak RH, također je većina smatrala da je to potrebno ostvariti mirnim putem, a ne vojnim operacijama. No i za potonje rješenje bilo je ograničene podrške. Usprkos tome što su neki američki dužnosnici, poput Gorea i Galbraitha, bili protiv vojnih rješenja, Morel smatra da je SAD općenito podržavao veću vojnu operaciju poput Oluje, jer bi time bila postignuta vojna ravnoteža i uvjet za mirovni sporazum: „Nema sumnje da je Clintonova administracija prešutno odobrila hrvatske akcije, smatrajući brzu pobjedu HV-a nad VRS-om važnom strateškom promjenom na bojištu koja bi mogla pozitivno utjecati na mirovni proces“.⁸⁷ Može se u svakom slučaju govoriti o ambivalentnom odnosu međunarodnih političkih i vojnih čimbenika prema operacijama Bljesak i Oluja.

Ono što je neupitno jest činjenica da je Olujom ne samo oslobođena većina preostalog okupiranog teritorija RH, već je deblokiran i bihački džep, te spriječeno spajanje VRS i SVK na tom području, čime je također spriječen novi egzodus u BiH, kakav se već bio pojavio u Srebrenici. Oslobodivši okupirane teritorije Republike Hrvatske, hrvatske vojne snage mogle su se dalje prebaciti u Bosnu i Hercegovinu, te pomoći u oslobađanju susjedne države, kako bi se i bosanske Srbe i SRJ primoralo na kraj rata i mirovni sporazum. Moglo bi se reći, kako je operacija Oluja u međunarodnoj zajednici izazvala kudikamo više prijepora negoli operacija Bljesak, te da je UN znao često biti kritičniji prema Hrvatskoj negoli neke druge organizacije, poput spomenutog ECMM, ali i Helsinki Watch-a, kada su u pitanju bila navodna kršenja ljudskih prava srpskog stanovništva.⁸⁸

⁸⁶ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 437, intervju za Wall Street Journal 9. veljače 1996., tonski zapis.

⁸⁷ Jean-Francois MOREL, *Američko-hrvatski odnosi tijekom 1990-ih*, 357, u: *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi*.

⁸⁸ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 478.

7. ODNOSI S DRUGIM DRŽAVAMA - „SAVEZNICI“ I „PROTIVNICI“

U ovome poglavlju nastojat će se, s obzirom na proučene izvore i reakcije drugih država na vanjskopolitičke odluke Republike Hrvatske u razdoblju od Washingtonskog sporazuma do neposredno prije Daytonskog sporazuma, izvući nekakve zaključke i napraviti kratak pregled o tome koji su međunarodni politički čimbenici, s jedne strane, podržavali Hrvatsku u njezinim vanjskopolitičkim ciljevima i odlukama (ili joj barem nisu radili mnogo problema), a koji su, s druge strane, izražavali protivljenje, nepodržavanje i sumnju u hrvatske ciljeve, namjere i odluke na vanjskopolitičkom planu.

Pritom valja napomenuti da je, s obzirom na ograničen prostor, nemoguće u potpunosti prikazati stavove međunarodnih političkih čimbenika spram hrvatske vanjske politike. Naime, vrlo bi teško bilo doznati kako je svaki od političara drugih država gledao na Hrvatsku i njezinu vanjsku politiku. Stoga, na temelju proučenih izvora, možemo nešto reći o stavovima samo onih političara koji su se spominjali u proučavanim izvorima (a i na to je, u nekim slučajevima, kao što je memoarsko gradivo, potrebno gledati s dozom opreza i kriticizma, s obzirom na to da postoji mogućnost da su neki autori stavili naglasak na vlastitu prosudbu), te sukladno tom izvući parcijalne zaključke o odnosima Hrvatske s drugim državama svijeta.

7.1. SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE I SAVEZNA REPUBLIKA NJEMAČKA

Od važnijih međunarodnih političkih čimbenika, za Sjedinjene Američke Države i Njemačku bi se, na temelju proučenih izvora, moglo reći kako su općenito kudikamo više podržavali Hrvatsku u njezinim vanjskopolitičkim ciljevima, u odnosu na, primjerice, Ujedinjeno Kraljevstvo, Rusiju i Francusku, barem kroz većinu ratnog razdoblja. Doduše, nije se radilo o bezrezervnoj podršci Hrvatskoj, jer je svaka od tih država imala i ugled u međunarodnoj zajednici koji je trebala očuvati, stoga je znalo biti i povremenih kritika na vanjsku politiku RH.

Što se tiče odnosa sa SAD-om, moglo bi se reći kako je, unatoč općenito dobrim odnosima, znalo biti i nesuglasica, na temelju kojih se može stvoriti dojam ambivalentnosti tog bilateralnog odnosa: „Dok je s jedne strane hrvatska vlast redovito bila na meti učestalih kritika pojedinih američkih dužnosnika zbog nedemokratske politike, tvrda hijerarhija Tuđmanove vlasti istodobno je pogodovala vojnom patronatu SAD-a. Takva američka politika prema Hrvatskoj ostavljala je dojam nedosljednosti...“.⁸⁹ Osim navodne nedemokratske politike, ono što je izazivalo veliku brigu i na što su američki političari često

⁸⁹ Albert BING et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 401.

upozoravali bio je odnos RH prema srpskoj manjini. Naime, američki senator Bob Dole, koji je Tuđmanu poslao pismo 2. listopada 1995., zaključio je da Hrvatska, ukoliko želi da se na nju gleda kao na demokratski sustav, mora sve svoje građane jednako tretirati, te je dodao da je tijekom operacije Oluja bilo incidenata ubijanja Srba, iako se radilo o izoliranim, pojedinačnim slučajevima. Tuđman mu je odgovorio kako Hrvatska nastoji zaštititi ljudska prava, te kazniti sve one koji ta ista krše. Zločini koji su počinjeni u protivljenju su s politikom RH, te se tu ponajprije radilo o kriminalcima prerušenima u vojnike i civilima koji su tražili osvetu protiv Srba koji su počinili prije zločine nad njima i njihovim bližnjima, te, najrjeđe, o vojnicima koji su ulazili u naselja nakon onih s prve crte. Dodao je da će svi koji su počinili zločine biti kažnjeni, neovisno o nacionalnosti, te da se Srbi koji su izbjegli prije Oluje mogu vratiti.⁹⁰ Unatoč tome, s druge strane, predsjednik SAD-a Clinton napisao je Tuđmanu u čestitci povodom Dana državnosti RH, među ostalim, kako cijeni usmjerenje hrvatskog naroda prema zapadnom društvu i civilizaciji, te da će SAD biti i dalje uz Hrvatsku, s obzirom na to da je Hrvatska napredovala u jamčenju dostojanstvenog postupka prema svim hrvatskim građanima i u vođenju vanjske politike.⁹¹

Što se tiče pak Savezne Republike Njemačke (SRNJ), na temelju proučavanih izvora, ponajprije *Tuđmanovog arhiva*, može se zaključiti kako je korespondencija s njemačkim političarima bila poprilično učestala, čak i da je najčešća komunikacija bila upravo s političarima iz SRNJ. Tako je, primjerice, u pismu 26. listopada 1994. Tuđman čestitao Helmutu Kohlu, saveznom kancelaru SRNJ, na izbornoj pobjedi u koaliciji sa strankom Klause Kinkelera, jer je to moglo za Hrvatsku značiti nadu da se njemačka vanjska politika, koja je bila nešto više naklona Hrvatskoj negoli vanjske politike mnogih drugih europskih država, neće uvelike promijeniti. Tuđman mu se javljao nakon posjeta Mate Granića Njemačkoj, a poručio mu je, ukratko rečeno, da je Hrvatska i dalje opredijeljena za mirno rješenje, ali ne i za velike ustupke srpskim agresorima.⁹² Isto tako, nakon Tuđmanovog posjeta Bonnu 16. svibnja 1995., hrvatski predsjednik dobiva pismo od Helmuta Kohla 26. lipnja 1995. Kohl je zaključio da Njemačka i Hrvatska vrlo dobro surađuju, i to ne samo na političkom planu, već i na gospodarskom. To se može vidjeti po velikom pojačanju trgovačke razmjene tijekom 1994., povećanoj količini investicija iz Njemačke, broju projekata za koje su njemačka poduzeća zainteresirana za suradnju s hrvatskim poduzećima i drugim primjerima. Njihova potpora uočljiva je i kroz odobravanje nevezanih financijskih kredita,

⁹⁰ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 466–467, 478–480.

⁹¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 345–346.

⁹² Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 216.

zatim stavljanje milijunskih iznosa za program povratnika u Hrvatsku, kao i kroz pomaganje pri Sporazumu između Hrvatske i Pariškog kluba. Kohl je napomenuo će Njemačka pri priključivanju Hrvatske u europske političke integracije i gospodarske programe svakako braniti interese Hrvatske, te se osvrnuo na ulogu Hrvatske u sklopu PHARE programa. Naposljetku je spomenuo i vojnu suradnju Hrvatske i Njemačke, koja ovisi o daljnjem razvoju u i oko Hrvatske, te je istaknuo kako će i dalje podržavati gospodarsku suradnju Hrvatske i Njemačke.⁹³ Iako je Njemačka na neki način bila jedan od tradicionalnih saveznika Hrvatske tijekom rata te ju podržavala u većini njezinih vanjskopoličkih ciljeva, što je RH svakako cijenila, hrvatski državni vrh je morao misliti poglavito na svoje vlastite ciljeve, barem dok ne dođe kraj rata i reintegracija okupiranih područja: „Hrvatska želi surađivati i s Njemačkom i s drugim prijateljima i međunarodnim čimbenicima, ali Hrvatska vodi svoju samostalnu politiku“.⁹⁴ To je bila jedna od glavnih odrednica vanjske politike Hrvatske u Tuđmanovo vrijeme: suradnja s drugim državama – da, ali ne i podređivanje interesima istih. Ipak, Hrvatska je morala voditi računa o tome da ti pokušaji vođenja što samostalnije politike budu u okvirima politike međunarodne zajednice.

Njemačko podržavanje hrvatskih ciljeva u vanjskoj politici, ali i povremene nesporazume, možda je najbolje opisao Konrad Clewing: „Među ostalim, Njemačka nije samo prihvatila nekoliko stotina tisuća izbjeglica i onih koji su tražili azil iz Bosne i Hrvatske i angažirala se u humanitarnoj pomoći nego je i spriječila uvođenje sankcija EU-a Hrvatskoj godinama između 1993. i 1995.; također, zajedno sa SAD-om, bila je „kuma“ bosansko-hrvatske federacije... Hrvatska vlada i posebno predsjednik Tuđman osobno te provladin hrvatski tisak često su se našli u nelagodnoj situaciji u kontekstu tog odnosa tijekom 1990-ih, kad god Njemačka nije bila spremna potpuno se pridržavati njihova stajališta. Bosna je bila glavna točka njihova spora. No, opće koristi koje je Hrvatska imala od tog odnosa prilično su očite“.⁹⁵ Iako je znalo biti nesuglasica između Hrvatske i Njemačke, primjerice na pitanju Bosne i Hercegovine, moglo bi se reći kako je njemačka diplomacija Hrvatskoj pružala čvrstu potporu kada je u pitanju bila reintegracija hrvatskih okupiranih područja natrag u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske.

Iako je Washingtonskim sporazumom prekinut bošnjačko-hrvatski sukob, problem za hrvatsku vanjsku politiku svakako je i dalje predstavljalo pitanje Mostara, što je bilo vidljivo

⁹³ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 372–374.

⁹⁴ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 352, intervju za Der Spiegel 20. siječnja 1995.

⁹⁵ Konrad CLEWING, *Stjecanje moći i statusa kroz angažman i aktivnu diplomaciju: politika ujedinjene Njemačke prema Hrvatskoj*, 391, u: *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi*.

iz pisma njemačkog ministra vanjskih poslova Klause Kinkela Tuđmanu iz 19. siječnja 1995., kada je izrazio svoju zabrinutost tamošnjom situacijom, ponajprije zbog oslabljene suradnje predstavnika zapadnog Mostara s upraviteljem administracije Europske unije Hansom Koschnikom. Kinkel je računao da Tuđman može izvršiti utjecaj na Hrvate u Mostaru, pa je njega pozvao da napravi sve što može da se situacija u Mostaru stabilizira.⁹⁶ Dana 13. svibnja 1995. Klaus Kinkel, njemački ministar vanjskih poslova, izjavio je, uoči Tuđmanovog posjeta Bonnu 16. svibnja da je za pozdraviti povlačenje Hrvatske vojske s crta prekida vatre oko Knina, jer će to pomoći smanjenju napetosti. No, također je izjavio da nedavne vojne ofenzive otežavaju približavanje Europskoj uniji, te da je potrebno ponovno pokrenuti razgovore u sklopu plana Z-4.⁹⁷

Unatoč povremenim kritikama od političara SRNJ i SAD, valja istaknuti njihovu potporu Hrvatskoj u vrijeme Domovinskog rata, čak i u vrijeme bošnjačko-hrvatskog sukoba. Što se tiče kritika upućivanih od njihove strane, možemo vidjeti da se radilo o različitom karakteru kritika: dok je Njemačka upozoravala Hrvatsku ponajprije zbog odnosa prema BiH, SAD su više stavljale naglasak na odnos prema srpskoj manjini i potragu za mirnim rješenjem spram vojnih operacija, za razliku od Njemačke, koja se, općenito gledajući, u odnosu na SAD, manje protivila hrvatskim vojnim operacijama za oslobođenje okupiranih krajeva. U svakom slučaju, bilo kakva podrška tih dvaju značajnih političkih čimbenika morala je mnogo značiti Republici Hrvatskoj u njezinoj borbi za samostalnost te njezinim diplomatskim ciljevima i uspjesima ostvarenima u tu svrhu.

7.2. FRANCUSKA I UJEDINJENO KRALJEVSTVO

S druge strane, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo su države za koje bi se moglo reći da kroz veći dio rata nisu, barem ne u tolikoj mjeri kao Njemačka i SAD, bile naklonjene hrvatskoj vanjskoj politici. Ipak, kako će se vidjeti, s vremenom je Francuska, za razliku od Ujedinjenog Kraljevstva, barem donekle izmijenila svoj stav u korist Hrvatske, što je Hrvatska svakako postigla i vlastitim političko-diplomatskim uspjesima, kao što je bio, primjerice, Washingtonski sporazum. Iako *Tuđmanov arhiv* ne sadržava sve kontakte predsjednika Tuđmana sa stranim političarima (što je bilo primjetno po tome što su u arhivu prikazana pisma u kojima Tuđman odgovara na neko drugo pismo koje nije prikazano u istome arhivu), zanimljivo je istaknuti kako kroz 1994. nije izmijenjeno nijedno pismo između Tuđmana i francuskih predsjednika, dok je kroz 1995. godinu Tuđman poslao jedno, a

⁹⁶ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 266.

⁹⁷ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 333.

dobio čak četiri pisma od francuskih predsjednika, jedno od Mitteranda (već spomenuti poziv na proslavu Dana pobjede u Parizu), a tri od Jacquesa Chiraca, koji na vlast u Francuskoj dolazi u svibnju 1995., po čemu je primjetna veća frekvencija kontakata između hrvatskih i francuskih vlasti kroz 1995. nego kroz 1994. godinu. Tako je kroz 1995. godinu i samom hrvatskom predsjedniku raslo pouzdanje u stvarnu reintegraciju okupiranih krajeva, s obzirom na to da je odlučniju podršku tome s vremenom počela pružati i Francuska, koja je prije bila nešto suzdržanija od, primjerice, Njemačke i SAD-a, što je bilo vidljivo kroz Tuđmanov intervju za *Der Spiegel* u siječnju 1995.: „I baš zato, što kninski Srbi, pa i Beograd, znaju da bismo mi bili kadri to i vojnički učiniti, i da imamo na svojoj strani, ne samo javno mnijenje, nego i službeni, čitav svijet... Sam predsjednik Francuske Republike, kada sam razgovarao s njim, je rekao: pa jasno da nacionalnim manjinama treba osigurati etnička građanska prava, ali nemaju nikakvo pravo na separaciju, na odcjepljenje... Prema tome, tu je javno mnijenje, svjetsko, i službeno apsolutno na strani Hrvatske“.⁹⁸ Još jedna naznaka mogućih dobrih bilateralnih odnosa bilo je Tuđmanovo pismo 14. lipnja 1995., u kojem je čestitao Chiracu, novoizabranom predsjedniku Republike Francuske na njegovoj izbornoj pobjedi. Također je naglasio kako je od iznimno velike važnosti prijem RH u PHARE program, kao i početak pregovora o sporazumu o suradnji s EU, te zbog toga zahvaljuje na ulozi što je pritom imala Francuska, a posebice Alain Juppe, kao predsjedavajući Vijeća ministara EU.⁹⁹

U predvečerje Oluje, 27. srpnja 1995., Tuđman dobiva pismo od Chiraca, koji je spomenuo kako je uzeo na znanje želju Hrvatske da uspostavi suverenitet na čitavom svom području, ponajprije mirnim načinima. Francuska je, zajedno s drugim članicama EZ, u tu svrhu preporučila Carla Bildta, koji je trebao ponovno uspostaviti dijalog između Zagreba i Knina, jer bi bilo šteta da bude propuštena šansa za napredak prema miru. Chirac je također istaknuo kako će Francuska i EZ imati povjerenja u Hrvatsku, dajući joj zeleno svjetlo za sporazum o trgovini i suradnji između Zagreba i EZ, ne sumnjajući u to da će hrvatski duh tolerancije i kompromisa donijeti pobjedu nad oklijevanjem odgovornih Srba, te da će se time uspjeti konačno postići mirno rješenje za pregovaračkim stolom.¹⁰⁰ Po ovome pismu se čini da je francuski predsjednik imao nešto više povjerenja u Hrvatsku kao ključnog čimbenika koji će donijeti mir i razriješiti sukob na prostoru bivše Jugoslavije, što se posebice vidi po njegovom isticanju hrvatske tolerancije i spremnosti na kompromis spram neodlučnih i tvrdoglavih pobunjenih Srba. Da Hrvatska nije morala računati samo na zemlje poput

⁹⁸ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 351–352, intervju za *Der Spiegel* 20. siječnja 1995.

⁹⁹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 348–352.

¹⁰⁰ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 392–393.

Njemačke, Austrije, SAD-a i drugih, vidljivo je i po još jednom Chiracovom pismu Tuđmanu od 1. kolovoza 1995., u kojem izražava koliko osobno cijeni razvoj odnosa između Francuske i Hrvatske i potragu za mirnim rješenjem sukoba u Hrvatskoj. Tuđman je u pismu, kojim je odgovorio isti dan, još jednom izrazio zadovoljstvo potporom Francuske u pregovorima Hrvatske za sklapanje ugovora o trgovini i suradnji s EU, te je istaknuo kako se HV angažirala u BiH na temelju Splitske deklaracije, dakle na temelju sporazuma s BiH. Već idući dan Chirac mu odgovara. Iako smatra da jedino pregovori vode kraju rata i miru, istovremeno smatra da je ponašanje bosansko-srpskih snaga neprihvatljivo, imajući u vidu njihovo napadanje zaštićenih zona, ponižavanje plavih kaciga i kršenje rezolucija Vijeća sigurnosti, te je tom prilikom izrazio da Francuska kao i njezini partneri u EU razmatraju perspektivu suradnje s Hrvatskom.¹⁰¹

S druge strane, Ujedinjeno Kraljevstvo, čak i nakon ponižavanja mirovnih snaga i genocida u Srebrenici, i dalje nije blagonaklono gledalo prema hrvatskoj vanjskoj politici, a posebice vojnim operacijama koje su se zbile nakon toga. Unatoč očitj tvrdoglavosti i agresivnosti Srba, Ujedinjeno Kraljevstvo ih je i dalje nastojalo podržati i pomoći im da se izbore za svoje ciljeve, posebice u Bosni i Hercegovini, o čemu je pisala Hodge: „Dok je američka administracija, kao i mnoge druge vlade u Europi, potiho blagosloвила kraj četverogodišnjeg potpunog zastoja pregovora, posebno uzimajući u obzir da je to također slomilo srpsku opsadu UN-ove „zone sigurnosti“ Bihaća i drugih područja Bosanske krajine, britanski su dužnosnici bezrezervno osudili hrvatsku akciju... Velika Britanija je također odigrala aktivnu ulogu u tome da se Srbima kroz Daytonski sporazum osigura dobivanje vlastite republike, Republike Srpske (RS), unutar Bosne, u skladu s planom Kontaktne skupine iz 1994. godine kojim je 49 posto teritorija Bosne i Hercegovine dodijeljeno 33 posto predratnog sastava stanovništva“.¹⁰² U prilog britanskom „pro-srpskom“ ponašanju ide i ponašanje Douglasa Hurda, koji se, prema Graniću, kao što je već spomenuto, ponašao prilično nervozno kad god bi Granić upućivao kritike srpskoj politici. Osim toga, kao što smo spomenuli, britanska politika bila je glavni kritičar odluke Vlade RH o otkazivanju mandata UNPROFOR-u 1995. godine. Jedan izuzetak od takvog ponašanja može biti veleposlanik UK-a u Hrvatskoj Hewitt, koji je nakon operacije Bljesak ustao protiv teze o navodnom etničkom čišćenju u zapadnoj Slavoniji.

¹⁰¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 404–410.

¹⁰² Carole HODGE, *Odnosi Velike Britanije s Hrvatskom: studija aktivne diplomacije*, 401, u: *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi*.

Iako su tijekom većine ratnog razdoblja Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska Hrvatskoj više radile problema nego joj pomagale, to se donekle promijenilo tijekom 1995. godine, barem u francuskoj politici. Naime, za razliku od UK, Francuska je, iako se zalagala za mirno rješenje (kao i većina europskih država), zdušnije podržala Hrvatsku u njezinom cilju reintegracije okupiranih područja, što se posebice osjetilo dolaskom Chiraca na vlast te agresivnijoj politici Francuske prema Srbima počevši od ljeta 1995., ponajprije zbog genocida u Srebrenici i talačke krize s UN-ovim osobljem.

7.3. BOSNA I HERCEGOVINA I SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

Odnosi koji su za Republiku Hrvatsku bili od presudne važnosti, budući da su oni uvjetovali njezine odnose sa svjetskim velesilama, bili su, dakako, oni sa Bosnom i Hercegovinom te Saveznom Republikom Jugoslavijom.

Iako su stvari za hrvatsku vanjsku politiku postale kompliciranije izbijanjem bošnjačko-hrvatskog sukoba, Hrvatska nije za vrijeme tog sukoba dobila nikakve sankcije. To bi se moglo objasniti činjenicom da se hrvatska i bosanskohercegovačka diplomacija u UN-u nisu sukobljavale, jer su imale i neke zajedničke interese (poput ukidanja embarga na uvoz oružja, sukcesije, povratka okupiranih područja), ali i time što je RH tijekom rata pružila brigu i utočište stotinama tisuća izbjeglica iz BiH. Zahvaljujući sporazumima Tuđmana i Izetbegovića koji su zaključeni prije izbijanja bošnjačko-hrvatskog sukoba, hrvatska je diplomacija u UN-u imala argumente kojima je mogla opravdati prisutnost vojnih jedinica HV-a u susjednoj državi: „Stoga je bilo neobično važno da se svaka prisutnost HV u BiH pokrije međudržavnim sporazumima RH i BiH, te da se neprijateljstva ABiH i HVO kvalificiraju kao interni i lokalni sukob koji je riješen posredovanjem RH“. ¹⁰³ Kasnije su tako od velike važnosti u istom kontekstu bili i Washingtonski sporazum i Splitska deklaracija.

Zavisno o odvijanju situacije u Bosni i Hercegovini, hrvatska diplomacija u UN-u je mijenjala stav o ukidanju embarga na uvoz oružja: „Hrvatska se dugo protivila ukidanju embarga samo za Muslimane jer bi to promijenilo odnos snaga na štetu Hrvata, ugroženih u enklavama u centralnoj Bosni. Ali nakon Washingtonskih sporazuma izjasnili smo se u VS za ukidanje embarga radi „postizanja ravnoteže“... Htjela se poslati poruka islamskim zemljama da Hrvati podržavaju bosanske Muslimane“. ¹⁰⁴ Uzme li se u obzir broj islamskih zemalja u UN-u, koje su svakako mogle donijeti prevagu u glasovanju, trebalo je, posebice u vrijeme bošnjačko-hrvatskog sukoba, u svakom slučaju postupati oprezno te, ako ne već zadržati

¹⁰³ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 393.

¹⁰⁴ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 342.

koliko toliko dobre odnose, onda barem izbjeci daljnje zaoštavanje odnosa s bosanskohercegovačkom diplomacijom. Naime, ipak su u te dvije diplomacije postojali zajednički interesi, koji su bili izraženi ne samo u oslobađanju svojih teritorija okupiranih od strane pobunjenih Srba, već i u međunarodnom priznanju od strane SRJ te pitanju sukcesije. Zato je Washingtonski sporazum zasigurno donio predah i olakšanje hrvatskom predstavništvu u UN-u. Poboljšanjem odnosa s diplomacijom BiH hrvatska je diplomacija istovremeno poboljšala i svoje odnose s nekim islamskim zemljama: „Sklapanje Washingtonskih, a potom Daytonskoga mirovnog sporazuma ponovno je olakšalo našu suradnju s ovim blokom zemalja (islamskih zemalja, op.a.) u Vijeću sigurnosti, OS (Opća skupština UN-a, op.a.) i cijelom sustavu UN. Posebno treba izdvojiti blisku suradnju s Pakistanom (1993-1994), Omanom (1994-1995) i Egiptom (1993-1994)“.¹⁰⁵ S druge strane, odnosi s Iranom, koja je bila nešto radikalnija islamska zemlja, bili su malo zamršeniji, no i tu se moralo paziti da odnosi ostanu podnošljivi, budući da je Iran preko Hrvatske slao vojnu opremu u BiH: „...Iran se čuvao da s Hrvatskom ne pokida sasvim odnose, što se trudila i hrvatska strana, koja se bojala postati deklarirani neprijatelj Irana. No često ni hrvatska strana nije imala velikog izbora jer je najviše oružja Muslimanima, od čega su koristi imali i Hrvati, dolazilo od radikalnih islamskih zemalja kao što su Iran i Pakistan“.¹⁰⁶

Poboljšanje bilateralnih odnosa Hrvatske i BiH vidljivo je i po Tuđmanovom posjetu Bosni i Hercegovini u lipnju 1994., nakon kojeg je održana konferencija za tisak. Na njoj je bilo riječi i o otvaranju hrvatskog veleposlanstva u Sarajevu, te o posjetu Hercegovini i središnjoj Bosni, gdje se moglo vidjeti da je većina tamošnjih Hrvata prihvatila Washingtonski sporazum.¹⁰⁷ Sve to bili su jasni znakovi napredovanja, odnosno poboljšanja odnosa između RH i BiH.

Dok su odnosi s BiH postali jednostavniji i povoljniji Washingtonskim sporazumom, oni sa SRJ su, dakako, tijekom cijeloga rata bili zamršeni, ponajprije zbog činjenice da je njezina vojska okupirala trećinu hrvatskog teritorija, te ostavila iste te teritorije pobunjenim Srbima na okupaciju. Iako su s vremenom postignuti određeni koraci k poboljšanju odnosa između Hrvatske s jedne te pobunjenih Srba i SRJ s druge strane (poput sporazuma o prekidu vatre i Gospodarskog sporazuma), utjecaj koji je SRJ imala na pobunjene Srbe svakako nije mogao ostaviti hrvatsku diplomaciju ravnodušnom. Upravo iz tog razloga se hrvatska diplomacija borila za rezoluciju 49/43, te za zadržavanje sankcija Saveznoj Republici

¹⁰⁵ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 308.

¹⁰⁶ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 594.

¹⁰⁷ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 147–150.

Jugoslaviji: „Zalažući se za jasno profiliranje hrvatske politike prema ublažavanju sankcija Beogradu, kao minimum koji RH traži predlagali smo: 1) zadržavanje osnovnog „paketa“ sankcija u nafti i strateškim materijalima, 2) jačanje posredne kontrole RH nad UNPA, 3) priznanje RH i BiH od strane SRJ u međunarodnim granicama“.¹⁰⁸

Osim toga, Hrvatska je nastojala i kroz Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju osigurati da se kazne ratni zločinci među pobunjenim Srbima i SRJ: „Hrvatska je diplomacija od osnivanja MKS vršila stalni pritisak da se odlukom Vijeća sigurnosti i kaznenim mjerama Beograd prisili na suradnju u kažnjavanju ratnih zločina, kako ne bi bili kažnjavani samo oni čije zemlje surađuju, što stvara neuravnoteženu sliku o krivnji“.¹⁰⁹

7.4. OSTALE EUROPSKE DRŽAVE

Glede ostalih europskih država, kao što se vidi, barem kada je riječ bila o vojnim operacijama Bljesak i Oluja, podršku su Hrvatskoj znale pružati Mađarska i Austrija. Potonja je bila jedan od najvjernijih saveznika RH tijekom rata, što je vidljivo na mnogo načina, primjerice kroz njihov prihvata izbjeglica iz Hrvatske te organiziranje pomoći za Hrvate: „Mnoge izbjeglice s hrvatskog prostora, koje je velikosrpska agresija prisilila na napuštanje vlastitih ognjišta, našle su prihvata u Austriji... Njezin je Caritas organizirao akcije Nachbar in Not (Susjed u nevolji) i Dach uber Kopf (Krov nad glavom), kojima je mnogo pomagao u hrani, lijekovima, odjeći i novcu, skupljenim u crkvenim župama, u raznim zavodima, poduzećima i ustanovama“.¹¹⁰ Još jedan veliki znak austrijske podrške pismo je Aloisa Mocka, austrijskog ministra vanjskih poslova 1987. – 1995. Pismo je poslano Tuđmanu 3. svibnja 1995., dakle neposredno nakon operacije Bljesak, a u njemu Mock piše kako je bilo uočljivo oportunističko ponašanje u Vijeću sigurnosti UN-a, ali i u drugim UN-ovim tijelima, što je dovelo do toga da su mnogi ljudi izgubili povjerenje u međunarodne institucije. Osim toga, Mock je napisao da će i dalje nastojati biti na raspolaganju Tuđmanu i Hrvatskoj, ukoliko se pomisli da bi on mogao pozitivno doprinijeti, te da mu je bila čast upoznati Tuđmana.¹¹¹ Oko tri tjedna kasnije, 26. svibnja, Tuđman je, povodom treće obljetnice osnivanja djelatnosti „Susjed u nevolji“ zahvalio predsjedniku Republike Austrije Thomasu Klestilu na potpori koju je Austrija pružila Hrvatskoj u početku rata, kao i austrijskom narodu na prijateljskoj pomoći i suosjećanju. Tom prilikom Tuđman je uputio i poziv Klestilu da posjeti Hrvatsku, te napisao da hrvatski narod nikada neće zaboraviti podršku Austrijanaca,

¹⁰⁸ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 360.

¹⁰⁹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 383–385.

¹¹⁰ Nevio ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene hrvatske države*, 276–277.

¹¹¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 316–318.

koja ni ne čudi s obzirom na to da su stoljećima bili u državnoj zajednici. Na pismu je Klestil zahvalio, te prihvatio poziv za posjet Hrvatskoj.¹¹²

Kao što je spomenuto, podrška Svete Stolice također je bila od velikog značaja tijekom rata. To je došlo do izražaja ne samo prilikom priznavanja Hrvatske, već i tijekom spomenutog posjeta pape Ivana Pavla II. u rujnu 1994. Osim toga, apostolski nuncij Giulio Einaudi 7. svibnja 1995. šalje pismo Tuđmanu u kojem izražava brigu za Hrvate u banjalučkom području, s obzirom na to da se navodno spremalo njihovo protjerivanje, te je stoga pozvao Tuđmana da se svojim autoritetom zauzme za njih, jer su se tamošnji Hrvati osjećali zapostavljeno od strane međunarodne zajednice.¹¹³ Po tome je vidljivo da predstavnici Svete Stolice nisu izražavali brigu samo za Republiku Hrvatsku i hrvatski narod u Hrvatskoj, već i za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini.

Osim tih država, svakako se mogu istaknuti odnosi s Turskom, ne samo zbog njezinog sudjelovanja u pomirenju bosanskohercegovačkih Muslimana i Hrvata, već i zbog učestalih posjeta turskog predsjednika Sulejmana Demirela Hrvatskoj i Tuđmana Turskoj te njihovih učestalih kontakata, pa je tako Tuđman, u intervjuu za tursku televiziju 29. kolovoza 1995., istaknuo kako je hrvatska javnost zadovoljna turskom potporom za oslobađanje okupiranih teritorija, te je dodao kako je Demirel pozitivno utjecao na rješenje situacije u BiH i uspostavljanju prijateljskih odnosa hrvatskog i muslimanskog naroda.¹¹⁴ To je bilo vidljivo i po Granićevom komentaru Demirelovog posjeta Hrvatskoj neposredno prije sklapanja Washingtonskog sporazuma, u sklopu potrage za rješenjem sukoba između Hrvata i Bošnjaka: „Tuđmanu je u posjet došao turski predsjednik Sulejman Demirel. Razgovori su održani na Brijunima u srdačnoj atmosferi, ali s dubokom zabrinutošću za situaciju u BiH. Demirel je bio velik prijatelj Hrvatske, a Turska je odigrala važnu pozitivnu ulogu u postignuću mira između Hrvata i Bošnjaka“.¹¹⁵ Već par mjeseci nakon Washingtonskog sporazuma, Demirel ponovno posjećuje Hrvatsku, 15. i 16. srpnja 1994. Prilikom posjeta oba su predsjednika izrazila zadovoljstvo napredovanjem odnosa između Turske i Hrvatske, te društvenim, kulturnim i ekonomskim odnosima, što je bilo vidljivo i u suradnji kroz kredit turske „Eximbank“ banke. Također su izrazili zadovoljstvo rješenjem odnosa između bosanskih Hrvata i Muslimana, te Federacijom BiH kao korakom ka trajnom miru. Demirel je, osim toga, podržao reintegraciju hrvatskih okupiranih područja u ustavnopravni poredak RH, a obojica su izrazili volju za

¹¹² Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 343, 358.

¹¹³ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 331.

¹¹⁴ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 373–377, intervju s novinarom Fatimom Antayliem za TV Turske 29. kolovoza 1995., tonski zapis.

¹¹⁵ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 112.

jačanjem ne samo bilateralnih odnosa, već i trilateralnih (uključujući BiH). Naposljetku je Demirel pozvao Tuđmana da posjeti Tursku, a o datumu su se trebali naknadno dogovoriti. Dana 17. srpnja 1994. na Brijunima je održana trilateralna konferencija (Hrvatska, Turska, BiH). Osim Tuđmana, Demirela i Izetbegovića, prisutan je bio i Krešimir Zubak. Na konferenciji su predsjednici izrazili podršku uspostavljanju konfederalnih odnosa između RH i FBiH, te su pozvali međunarodnu zajednicu da proširi pomoć i financijski doprinos obnovi Hrvatske i BiH.¹¹⁶

7.5. OSTALE DRŽAVE SVIJETA

Što se tiče ostalih država svijeta, od velikog značaja su bili odnosi Hrvatske s onim državama u kojima je postojao znatan broj državljana hrvatskog porijekla, primjerice Australijom: „Potkraj lipnja (1995.) s Tuđmanom i mnogobrojnim izaslanstvom posjetio sam Australiju i Novi Zeland. Službeni sastanci s najvišim dužnosnicima tih dviju zemalja bili su rutinski, ali sastanci s dijasporom bili su veličanstveni, puni emocija i potpore Tuđmanu i hrvatskoj vladi“.¹¹⁷

Još jedna od država s kojima je Hrvatska, među ostalima, bila u dobrom odnosu jest Argentina. Također kao i u Australiji, u Argentini je živio velik broj Hrvata i državljana hrvatskog porijekla. Osim toga, pokazatelj dobrog odnosa Argentine i Hrvatske bila je i argentinska postrojba UNPROFOR-a, koja je bila smještena u zapadnoj Slavoniji: „Argentinski je kontingent bio jedini kojega su hvalili hrvatski dužnosnici i s kojim su lokalne hrvatske vlasti imale dobar odnos. U nekim izjavama argentinskih časnika bilo je naglašenih simpatija prema Hrvatima s pozicija antikomunizma, katoličanstva te su spominjani utjecaji hrvatskih iseljenika u Argentini. Na srpskoj strani ARGBAT je bio sumnjičen za pristranost i vladalo je nepovjerenje prema njemu... Najteže je bilo nakon hrvatske akcije Bljesak u svibnju 1995. u zapadnoj Slavoniji, kada se srpskim optužbama pridružilo i zapovjedništvo UNPROFOR-a... Argentinci su se žalili kako u UN-u „vlada prava hajka na njih“ i tražili su od hrvatske vlade da se zauzme za njih u New Yorku“.¹¹⁸ Sama činjenica da su se pobunjeni Srbi žalili na ponašanje argentinske postrojbe UNPROFOR-a dovoljno ide u prilog tezi da su postojali dobri odnosi između Vlade RH i argentinske postrojbe UNPROFOR-a. Iako se radilo o postrojbi UNPROFOR-a koja je bila veoma udaljena od svoje zemlje, zasigurno je postojala određena količina utjecaja argentinske vlade na njezinu postrojbu UNPROFOR-a u

¹¹⁶ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 164–168.

¹¹⁷ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 111.

¹¹⁸ Vladimir FILIPOVIĆ, *Ispod plavih šljemova*, 285.

Hrvatskoj, po čemu se neizravno može zaključiti da su postojali dobri bilateralni odnosi argentinskog i hrvatskog državnog vrha.

Da hrvatski državni vrh nije bio usredotočen na diplomatske odnose samo s europskim državama, UN-om i SAD-om, može se također vidjeti po popisu Tuđmanovih korespondencija 1994. i 1995. godine (od 5. do 18. stranice u sadržaju četvrte knjige *Tuđmanovog arhiva*) s tadašnjim vodećim političarima Argentine (predsjednik Menem), Nigerije (predsjednik Abachi), Čilea (predsjednik Ruiz-Tagle), Egipta (predsjednik Mubarak), Pakistana (premijerka Bhutto), Armenije (predsjednik Ter-Petrosyan), Libije („Bratski vođa“ Libijske revolucije Gadaffi), Indonezije (predsjednik Suharto), Jordana (kralj Husein), Kolumbije (predsjednik Samper), Saudijske Arabije (kralj Fahd), Indije (premijer Rao), Japana (car Akihito) i Australije (guverner Hayden). Po tome se vidi da se radilo o raznovrsnim kontaktima i odnosima, odnosno o korespondenciji s državama sa svih kontinenata.

Te korespondencije su bile i raznolikih karaktera. U nekim se slučajevima radilo primarno o čisto službenim porukama, poput zahvaljivanja na priznanju Hrvatske, uspostavi diplomatskih odnosa i otvaranju veleposlanstava (Nigerija, Armenija, Indonezija, Saudijska Arabija, Egipat). S druge strane, češće se radilo o pozivu stranih državnika Tuđmanu (i drugim hrvatskim političarima u slučaju njegove spriječenosti, primjerice Graniću, Valentiću i dr.) da posjeti druge države, ili o Tuđmanovim pozivima stranim državicima da posjete Hrvatsku. Primjeri toga su Pakistan, čija je premijerka Bhutto posjetila Zagreb u veljači 1994.; zatim Čile – koji je u travnju 1994. posjetio Granić, a za koji je Tuđman smatrao da je pomogao Hrvatskoj u njezinoj borbi za samostalnost, posebice uzevši u obzir velik broj čileanskih državljana hrvatskog porijekla, a zatim je predsjednik Ruiz-Tagle ponovno uputio poziv Tuđmanu da posjeti Čile u rujnu 1994.; nakon toga Libija, čiji je vođa Gadaffi u srpnju 1994. uputio Tuđmanu poziv za sudjelovanje na 25. obljetnici revolucije; Indonezija, koju je posjetio tadašnji premijer Valentić u siječnju 1995. te čiji je predsjednik Suharto posjetio Zagreb u ožujku 1995.; Južnoafrička Republika, čijeg je Mandelu u siječnju 1995. Tuđman pozvao da posjeti Hrvatsku; Jordan, čiji je kralj Husein u istom mjesecu poslao poziv Tuđmanu da posjeti njegovu državu; Kolumbija, čiji predsjednik Samper u ožujku 1995. poziva Tuđmana i ostatak Vlade RH da prisustvuju na 11. konferenciji pokreta nesvrstanih u Kolumbiji, točnije u Cartageni u listopadu 1995., gdje je Granić bio prisutan; zatim Indija, koju je Granić posjetio u travnju 1995., te čijem je premijeru Raou Tuđman uputio poziv da posjeti Hrvatsku; nakon toga Argentina, čijem je tada ponovno izabranom predsjedniku Menemu Tuđman u svibnju 1995. čestitao na izornoj pobjedi, prisjetivši se svog posjeta toj

državi godinu prije, i s čijim se prijedlogom o osnivanju Bijelih kaciga (međunarodnog dobrovoljačkog tijela za borbu protiv gladi) srdačno složio; Australija, u kojoj je postojala znatna hrvatska emigracija, te čiji je generalni guverner Hayden pozvao Tuđmana da posjeti Australiju, što je naš tadašnji predsjednik i prihvatio u lipnju 1995.; te, naposljetku, Japan, čijem je caru Akihito Tuđman u listopadu 1995. uputio poziv da posjeti Hrvatsku.¹¹⁹

Po navedenim državama se može zaključiti da hrvatski diplomati diplomatske „bitke“ nisu vodili samu na europskom kontinentu, već diljem svijeta, kako bi uspjeli u što više država objasniti svoju poziciju te osigurati se od eventualnih negativnih političkih kritika. Nekim od ovih posjeta svakako se može dati povećana važnost. Primjerice, iako Indonezija nije bila jedan od ključnih međunarodnih političkih čimbenika, Valentićev posjet toj državi u siječnju 1995. bio je od određene važnosti jer se radilo o razdoblju kada je krenulo lobiranje hrvatske diplomacije vezano uz otkaz mandata UNPROFOR-u, te je tada svaka država koju bi Hrvatska pridobila na svoju stranu bila od izuzetne važnosti. Osim toga, sudjelovanje hrvatskih predstavnika na konferenciji pokreta nesvrstanih u listopadu 1995. također je od određene važnosti, s obzirom na to da se time mogao smanjiti utjecaj SRJ na članove pokreta, te se mogla ojačati pregovaračka pozicija hrvatske diplomacije uoči pregovora za završetak rata u Daytonu, kao i razjasniti vanjskopolitičke ciljeve i stavove Republike Hrvatske.

Na kraju se može nešto reći općenito o stavovima članica Vijeća sigurnosti, barem onih stalnih članica. Može se izvući zaključak kako su SAD podržavale Hrvatsku kada je u pitanju bila reintegracija okupiranih područja, ali su bili poprilično oštri kad je u pitanju bilo kršenje ljudskih prava, ratni zločini te odnos prema BiH. S druge strane, što se tiče ostalih država članica Vijeća sigurnosti, Nobilo navodi kako su Englezi često podilazili Srbima, jednako kao i Rusija, koja im je često pokušavala pomoći, ali nije mogla previše toga napraviti za njih s obzirom na to da su početkom 1990-ih bili suočeni s velikim gospodarskim i političkim promjenama, zbog čega se nisu htjeli previše odupirati ostalim članicama, s obzirom na to da im je bila potrebna stabilizacija. Francuska, koja za vrijeme predsjednika Mitteranda, blago rečeno, nije išla na ruku hrvatskoj politici, radi zaokret s dolaskom Chiraca na vlast, a posebice nakon krize s taocima UN-a, kada je počela djelovati agresivnije prema Srbima i blagonaklonije Hrvatskoj. Kina, koja se općenito nije miješala u europske poslove, često je glasovala suzdržano.¹²⁰

¹¹⁹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 72, 119, 122, 137–140, 153, 169, 186, 239, 284–289, 296–299, 303–304, 310, 334, 339, 348, 476.

¹²⁰ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 310–314.

Iako je postojalo još mnogo država s kojima je Hrvatska održavala kontakte, te s kojima je bila u nešto boljem ili nešto lošijem odnosu, fokusirajući se na najvažnije međunarodne političke čimbenike te još poneku državu nastojali smo prikazati položaj Hrvatske u međunarodnoj politici 1994. i 1995. godine. Prvenstveno vlastitim vojnim snagama, ali uz istovremeno oslanjanje na svoje političke i vojne saveznike, Hrvatska je uspjela izboriti pobjedu u Domovinskom ratu te osloboditi svoj cjelokupni teritorij, a kako će se vidjeti, i određene dijelove Bosne i Hercegovine.

8. ZAVRŠNE OPERACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI I DAYTONSKI SPORAZUM

Nakon što je operacijama Bljesak i Oluja oslobođena velika većina nekada okupiranog teritorija RH (hrvatsko Podunavlje će biti reintegrirano mirnim putem 1997./1998.) izvode se završne operacije u susjednoj Bosni i Hercegovini. Na temelju Splitske deklaracije, nastavljena je vojna suradnja HVO-a i ABiH, ali i djelovanje HV-a u toj državi. Završnim operacijama Maestral (u rujnu 1995. oslobođeni gradovi Drvar, Šipovo i Jajce, ukupno 2500 četvornih kilometara) i Južni potez (u listopadu 1995. oslobođen, među ostalima, Mrkonjić Grad, ukupno oko 800 četvornih kilometara), postignute su najveće pobjede na teritoriju BiH, a samim time i vojna ravnoteža u toj državi, čime se bosanskohercegovačke Srbe primoralo na početak pregovora o kraju rata. Nakon tih združenih operacija, koje su uz Bljesak i Oluju bile ključne za preokret ratne situacije u korist Hrvata i Bošnjaka, a koje su proveli HV, HVO i ABiH, dolazi do novog povlačenja srpskih vojnih snaga, ali i civilnog stanovništva u smjeru Banja Luke, te su hrvatske i bošnjačke snage došle na dvadesetak kilometara od Banja Luke. Uzevši u obzir novu izbjegličku krizu koja je u jesen 1995. vladala u tom gradu, valjalo je postupati racionalno, odmjereno i staloženo, te pokušati ne prouzročiti dodatno iseljavanje srpskih izbjeglica dalje prema istoku, imajući pritom u vidu i stajališta međunarodne zajednice o cijeloj situaciji: „Zvao je (u listopadu 1995., op.a.) Warren Christopher. Nije okolišao nego je konkretno objasnio svoj poziv: „Moram vas zamoliti da vaše snage stanu i ne zauzimaju Banja Luku. Zauzimanje toga grada izazvat će humanitarnu katastrofu i odlazak 300.000 do 350.000 Srba iz tog područja u SRJ, što će destabilizirati tu zemlju... Uz to, naše procjene govore o dolasku više od 100.000 izbjeglica u hrvatsko Podunavlje.... U tom slučaju međunarodna će zajednica štititi te srpske izbjeglice u Podunavlju, ako bude potrebno i NATO snagama“.¹²¹ Upravo u tim riječima se moglo vidjeti da bi se samim time dovelo u pitanje i mirno rješenje i reintegracija hrvatskog Podunavlja. Samim time vidljivo je na kraju

¹²¹ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 123.

da je međunarodna zajednica bila voljna tolerirati hrvatsko vojno jačanje i nizanje vojnih pobjeda Hrvata i Bošnjaka samo dok se ne dostigne vojna ravnoteža u Bosni i Hercegovini. Iako je međunarodna zajednica morala reagirati i upozoravati hrvatske i bošnjačke vojne snage da ne napreduju dalje prema Banja Luci, može se izvući zaključak kako ne bi bilo moguće postići Daytonski sporazum, odnosno natjerati pobunjene Srbe i SRJ na konkretne pregovore, da nije bilo završnih operacija Bljesak i Oluja u Hrvatskoj te Maestral i Južni potez u Bosni i Hercegovini.

Posredovanjem SAD-a 12. listopada 1995. postignuto je primirje u Bosni i Hercegovini, da bi 1. studenog iste godine započeli pregovori u Daytonu, na kojima su sudjelovali Franjo Tuđman, Alija Izetbegović i Slobodan Milošević. Pregovori su završeni nakon tri tjedna, 21. studenog, a sporazum je svečano potpisan u Parizu 14. prosinca 1995. godine. Bing ističe kako su u organizaciji i koncepciji pregovora u Daytonu dominirali ponajprije diplomati SAD-a, posebice Richard Holbrooke, Warren Christopher i Wesley Clark, dok su hrvatsku stranu predvodili predsjednik Tuđman, ministri Granić i Šušak, predstojnik Ureda Šarinić, veleposlanik pri UN-u Miomir Žužul, diplomati Ivan Šimonović, Vladimir Marek i Zoran Bošnjak, stručnjak za međunarodno pravo Siniša Petrović i predstojnik za pitanje sukcesije Božo Marendić, te Krešimir Zubak i Jadranko Prlić, koji su predstavljali bosanskohercegovačke Hrvate.¹²² U skladu sa Bingovim navodima je i pismo koje je hrvatski predsjednik dobio od američkog državnog tajnika Warrena Christophera u listopadu 1995. U pismu se ističe poziv Tuđmanu u SAD na razgovore oko završetka rata u Hrvatskoj i BiH, a Christopher je napomenuo kako će razgovore voditi Richard Holbrooke u ime Kontaktne skupine. Također je istaknuo kako će Tuđmanova nazočnost uvelike doprinijeti u postizanju mirovnog sporazuma.¹²³

Granić je istaknuo kao važnom činjenicu da je hrvatska delegacija uspjela postići da se u Daytonu najprije riješi pitanje hrvatskog Podunavlja, koje je došlo u obliku kasnijeg postizanja Erdutskog sporazuma: „S Tuđmanom i drugim članovima našeg izaslanstva dogovorio sam se da najprije treba riješiti problem mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja, a potom razgovarati o mirovnom procesu u Bosni i Hercegovini... Naposljetku su Srbi popustili i Šarinić se mogao vratiti u Hrvatsku te potpisati Erdutski sporazum“.¹²⁴ Iz Temelnog sporazuma o istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu¹²⁵ mogu se istaknuti sljedeći zaključci: postojat će prijelazno razdoblje od 12 mjeseci koje može biti produženo

¹²² Albert BING et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, 404.

¹²³ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 488.

¹²⁴ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 128.

¹²⁵ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 492.

najduže na još jedno razdoblje istog trajanja, ako to zatraži jedna od strana; od Vijeća sigurnosti UN-a traži se da kroz prijelazno razdoblje odobri razmještanje međunarodnih snaga koje bi održavale mir i sigurnost u navedenom području i koje bi pomagale u provedbi sporazuma; područje će biti demilitarizirano u skladu s planom i procedurama međunarodnih snaga, te će ona biti završena ne kasnije od 30 dana nakon razmještanja međunarodnih snaga i policije, ili u suglasnosti s prijelaznom upravom; prijelazna uprava osigurat će mogućnost povratka izbjeglica i prognanika u njihov dom, a ne kasnije od 30 dana prije isteka prijelaznoga razdoblja prijelazna uprava organizirat će izbore za tijela lokalne vlasti, uključujući za općine, distrikte i županije, a od međunarodnih organizacija i institucija (npr. OEES i UN) te od zainteresiranih država traži se da nadziru izbore; Vlada RH surađivat će s prijelaznom upravom i međunarodnim snagama, kojima će odobriti prisutnost uzduž međunarodnih granica navedenog područja, kako bi se olakšala sloboda kretanja osobama preko graničnih prijelaza. Sporazum su potpisali Hrvoje Šarinić, Milan Milanović, Peter Galbraith i Thorvald Stoltenberg, a na temelju Erdutskog sporazuma od 12. studenog 1995. godine hrvatsko Podunavlje je 15. siječnja 1998. godine konačno vraćeno u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske.

Iako, s jedne strane, Nobilo iznosi mišljenje kako nije bilo usuglašavanja između hrvatske i bošnjačke strane tijekom pregovora u Daytonu, na temelju Granićevog opisa tijeka pregovora mogao bi se izvući drugačiji zaključak. Naime, Milošević, Holbrooke i Silajdžić su već dogovorili da će se, od teritorija pod vojnom kontrolom Hrvata, oduzeti onoliko koliko je potrebno kako bi se Srbima dao teritorij potreban za postizanje omjera 51:49 %. Vidno razočarani i ljutiti, Šušak i Granić razgovarali su s Izetbegovićem, koji je podupro Granića i Šuška te se također suprotstavio takvome sporazumu, što je poboljšalo položaj hrvatskog pregovaračkog tima.¹²⁶ U svakom slučaju, valja istaknuti da je, sve skupa gledajući, u usporedbi s Washingtonskim sporazumom (gdje je valjalo sklopiti primirje između dvije strane) Daytonski sporazum ipak bilo nešto teže postići, budući da je valjalo ostvariti sporazum triju strana.

Dana 15. studenog u Daytonu, te opet kasnije 14. prosinca 1995. u Parizu RH, RBiH te FBiH potpisale su sporazum o uspostavi zajedničkog vijeća za suradnju, koje će se baviti poticanjem, strateškim planiranjem i koordiniranjem suradnje u odnosima između RH i FBiH (posebice u odgoju i obrazovanju, znanosti i tehnologiji, informiranju, turizmu, sportu, zaštiti okoline, socijalnoj politici, gospodarstvu i poticanju suradnje nevladinih organizacija), te u

¹²⁶ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata*, 624; Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 131–132.

odnosima RH i R BiH (posebice u usklađivanju vanjske politike i nastupa prema trećim zemljama, vojnoj suradnji, aktivnostima prema EU, Vijeću Europe i drugim euroatlantskim integracijama). Predsjednik će biti Tuđman, potpredsjednik Izetbegović, a vijeće će imati deset članova, pet iz RH i pet iz R BiH i F BiH.¹²⁷ Po ovome se može eventualno zaključiti da je napravljen još jedan korak k poboljšanju odnosa RH i BiH, ali i možebitnoj konfederaciji. U skladu s takvim zaključcima javlja se i korespondencija Tuđmana i Izetbegovića sa samog kraja 1995. godine. Naime, 30. prosinca 1995. Tuđman je napisao Izetbegoviću kako je sa zadovoljstvom primio vijest o njegovom prihvaćanju prijedloga da se prva sjednica Zajedničkog vijeća za suradnju RH, R BiH i F BiH održi 4. siječnja 1996. u Sarajevu. Predložio je da oba izaslanstva imaju po sedam članova, te je napisao kako će izaslanstvo RH, u slučaju prihvaćanja tog prijedloga, predstavljati Franjo Tuđman, Mate Granić, Zlatko Mateša, Ljerka Mintas-Hodak, Ivo Sanader, Borislav Škegro i Gojko Šušak.¹²⁸

Nobilo je naveo kako su kao zajedničke, među ostalim, predviđene carinska služba, središnja banka, monetarna valuta, vanjska politika i trgovina i komunikacije. Osim toga, sporazumom u Daytonu su definirane i odgovornosti F BiH i R BiH, razmještanje dijela federalnih institucija u Mostar, povratak izbjeglica i raseljenih, zajednički poslovi obrane i policije, održavanje izbora u roku 6 do 9 mjeseci, suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu, zaštita ljudskih prava te prijelazni status Mostara.¹²⁹ Kada je Mostar u pitanju, Granić je to nešto detaljnije opisao, pa tako možemo izdvojiti kako je odlučeno da će to biti grad sa 6 općina, 3 s hrvatskom i 3 s bošnjačkom većinom, a dodao je i da je s Milutinovićem, ministrom vanjskih poslova SRJ, potpisan Sporazum o nestalim osobama, nakon čega su razmijenjeni posljednji zatočeniци na obje strane.¹³⁰

Prema Daytonskom sporazumu je također zaključeno da će Hrvatska, Bosna i Hercegovina, te SRJ voditi svoje odnose u skladu s poveljom UN-a, kao i Helsinškim završnim aktom. Države će međusobno u potpunosti poštivati suverenitet, eventualne nesporazume će rješavati na miran način, te će se suzdržavati od uporabe sile. Države su pozdravile i prihvatile dogovore vezane uz osnivanje arbitražnog suda, komisije za ljudska prava, komisije za prognanike i izbjeglice, te komisije za očuvanje nacionalnih spomenika. Sporazum su, uz Tuđmana, Izetbegovića i Miloševića, potpisali EU, Francuska, Njemačka, Rusija, UK i SAD.¹³¹

¹²⁷ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 493–494.

¹²⁸ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 526–527.

¹²⁹ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 624–626.

¹³⁰ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 128–130.

¹³¹ Nikica BARIĆ, *Tuđmanov arhiv (četvrta knjiga – 1994. i 1995.)*, 498–501.

Nakon što je riješeno pitanje hrvatskog Podunavlja, te organizacije Federacije BiH, počeli su pravi problemi, zbog razgraničenja FBiH i Republike Srpske. Kako je pisao Granić, to pitanje je Holbrooke, zajedno s vojnim pitanjem, ostavio za kraj, a o vojnim pitanjima je pregovarao Šušak.¹³² Područje BiH na kojem je hrvatska strana najviše inzistirala i gdje je pokušavala što više vratiti bila je Bosanska Posavina: „Šimonović je nacrtao a Tuđman odobrio što još tražimo u Posavini, a što na jugu... Poslijepodne Clinton je nazvao Tuđmana i u dugom ga razgovoru počeo uvjeravati da nije bitan jedan posto teritorija jer će se svi morati vratiti, a zločinci će biti kažnjeni... Obećao je pomoć u rješavanju problema mirne reintegracije Podunavlja... Tuđman tada nije mogao odbiti prijedlog američkog predsjednika. Pritisak na Hrvatsku bio je prevelik, a Holbrooke je još uspio izboriti da područje Odžaka uđe u Federaciju BiH... Tuđman je pred Clintonovim argumentima popustio, no s tim se nije htio složiti Krešimir Zubak i odbio je potpisati... Tuđman se okrenuo Prliću i tražio da on potpiše sporni dokument. Prlić se složio i napravio ono što Zubak nije htio. Time su završeni pregovori u Daytonu... S Tuđmanom se ipak pregovaralo o drugoj zemlji... Uostalom, ništa lakše nije bilo ni Miloševiću da uvjeri svoje podanike na potpisivanje“.¹³³ Šetić, između ostaloga, dodaje da je sporazumom određeno kako njegovu provedbu u BiH osiguravaju NATO-ove Provedbene snage (IFOR – 6.000 vojnika predviđeno za BiH) umjesto prijašnjeg UNPROFOR-a, te da se SRJ-u ukidaju sankcije. Valja također istaknuti da je nakon Dayton, a temeljem Erdutskog sporazuma, 15. siječnja 1996., kroz UN-ovu rezoluciju 1037, uspostavljena Prijelazna uprava za istočnu Slavoniju (UNTAES), s upraviteljem Jacquesom Paulom Kleinom.¹³⁴

Daytonski sporazum pokazuje da je, premda je hrvatska strana bila ta koja je morala prepustiti najveći dio područja, svaka strana morala prepustiti određena područja. Na osnovu toga se može izvući zaključak da je Daytonski sporazum svojevrstan kompromis između zaraćenih strana. Stoga, teško da je ijedna strana mogla biti u potpunosti zadovoljna. To vjerojatno ne bi trebalo ni čuditi, s obzirom na to da je međunarodna zajednica spriječila potpuni poraz bosanskohercegovačkih Srba, u vrijeme kada su HV, HVO i ABiH bili u zamahu i ofenzivi. Također, s obzirom na to da je planom Kontaktne skupine predviđeno razgraničenje Federacija BiH 51 % : Republika Srpska 49 %, a hrvatsko-bošnjačke snage su kontrolirale oko 56 % teritorija BiH, valjalo je oko 5 posto prepustiti bosanskohercegovačkim Srbima. Tako je Tuđman u intervjuu za BBC u siječnju 1996. istaknuo kako je pristao da

¹³² Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 131.

¹³³ Mate GRANIĆ, *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike*, 132–133.

¹³⁴ Nevio ŠETIĆ, *Ostvarenje suvremene hrvatske države*, 307–309.

jedan dio područja od Mrkonjić-Grada do Šipova, oko 3%, Hrvatska vrati ukoliko se zauzvrat dobije dio Bosanske Posavine. U početku je hrvatska strana tražila čitavu Bosansku Posavinu, odnosno područja predviđena Vance-Owenovim planom (od Bosanskog Broda do Orašja). Međutim, SAD i srpska strana nisu na to htjeli pristati, već je Hrvatima vraćen Odžak i jedan manji dio Posavine, a nakon toga su Muslimani također Srbima trebali vratiti nešto više od jedan posto. Tijekom pregovora u Daytonu javio se i problem oko Brčkog koji je postavio Izetbegović, dok je Tuđman predložio da se taj problem riješi arbitražom, što su prihvatili i Christopher, Holbrooke, Hill i Milošević, nakon čega Izetbegoviću nije preostalo ništa drugo nego da i on sam prihvati takvo rješenje.¹³⁵

Na temelju zaustavljanja daljnjeg prodora svoje vojske kod Banja Luke s jedne strane, te na temelju operacija Bljesak i Oluja s druge strane, mogao bi se izvući zaključak kako je hrvatski državni vrh u nekim slučajevima prihvaćao prijedloge svijeta, dok je u drugim situacijama ostao ustrajan u svojim zacrtanim ciljevima bez obzira na savjete i upozorenja međunarodnih političkih čimbenika. Iako je hrvatski državni vrh brinuo ne samo o nacionalnim interesima RH, već i o interesima Hrvata u BiH, u vidu treba imati da se nakon Oluje ipak radilo o teritoriju susjedne države, dok se u operacijama Bljesak i Oluja radilo o teritoriju vlastite republike, pa se zbog toga može govoriti o manjim ili većim mogućnostima djelovanja hrvatskog državnog vrha. Sukladno s time državni vrh RH drugačije se i ponašao, jer nije htio propustiti povijesnu priliku da hrvatski narod konačno može živjeti slobodno, te da se prognanici i izbjeglice mogu vratiti svojim kućama na teritoriju čitave Hrvatske.

Iako se ne može osporiti djelomično uspješna politika SAD-a i njihova uloga u rješavanju sukoba u BiH, njihovu politiku nije potrebno previše glorificirati. Naime, SAD je ipak, uz ostale međunarodne političke čimbenike, na jedan način nagradio bosanske Srbe s priznavanjem Republike Srpske i davanjem čak 49 % teritorija njima iako su napravili etnička čišćenja diljem Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Upravo na tome je istovremeno vidljivo kako je na kraju ne hrvatska, već međunarodna politika bila upravo ta koja je podijelila Bosnu i Hercegovinu, što je i bio jedan od glavnih čimbenika kasnijih političkih nestabilnosti u susjednoj državi. Unatoč tome, važnost Daytonskog sporazuma je bila ne samo u tome što je njime konačno prekinut rat u Bosni i Hercegovini, već i u tome što je Bosna i Hercegovina, unatoč podjeli na dva dijela – Federaciju BiH i Republiku Srpsku – održala suverenitet i svoje granice koje su bile međunarodno priznate. Jednako kao i u Hrvatskoj nakon operacije Oluja, tim je sporazumom konačno moglo početi razdoblje obnove i gospodarskog oporavka.

¹³⁵ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 428–429, intervju za BBC 28. siječnja 1996., tonski zapis.

Zanimljivo je istaknuti kako je hrvatski predsjednik na Daytonski sporazum gledao u mnogo širem kontekstu: „Europa i međunarodna zajednica moraju razumjeti da to nije samo razgraničenje hrvatsko-muslimanske federacije i Srba, već bi to značilo i razgraničavanje interesnih sfera Istočne i Zapadne Europe“.¹³⁶ Ovdje se može savršeno dobro vidjeti kako se Tuđman kao državnik i političar znao uzdići iznad gledanja isključivo na lokalne i nacionalne interese, već je znao sagledati situaciju u njezinom značenju i kontekstu za cjelokupnu međunarodnu politiku.

Tako se može reći da je 1994. godina bila ključna za preokret situacije u političkom smislu (budući da je onda postignut i Washingtonski sporazum, ali i rezolucija 49/43), dok je 1995. godina bila je ključna za preokret ratne situacije, s obzirom na to da je najprije s Ljetom 95 djelomično rasterećen i bihaćki džep, koji je kasnije pak operacijom Oluja praktički lišen svih napada, barem s njegove zapadne, južne i sjeverne strane. Operacije Maestral i Južni potez bile su točka na i, odnosno ključne operacije koje su urazumile bosanske Srbe te SRJ da konačno prihvate pregovore o kraju rata i mirnom rješenju, koje su uporno odbijali i zaobilazili uslijed neodlučnosti i nesložnosti međunarodne zajednice. Samim time srušen je i san o Velikoj Srbiji, a HV i HVO su svojim djelovanjem pokazali da su važan čimbenik u Bosni i Hercegovini, te su tamošnji Hrvati zahvaljujući tome mogli računati da će biti ravnopravni s ostalim narodima u toj državi. Osim toga, završne operacije 1995. pokazale su da Hrvati raspoložu dovoljno snažnom vojnom silom da vrate hrvatsko Podunavlje vojnim putem, ukoliko bi se politički vođe Srba u hrvatskom Podunavlju odupirali mirnoj reintegraciji, koja je ipak bila poželjnija opcija: „Prema tome, želimo na miran način vratiti ta područja (hrvatsko Podunavlje, op.a.) u ustavnopravni poredak Hrvatske, ali ukoliko bi na srpskoj strani opet naišli na otpor mirnom rješavanju, onda, razumije se, da bi Hrvatska, kao što je to bilo u slučaju zapadne Slavonije i Knina, poduzela sve potrebne korake da vrati ta područja u svoj sastav“.¹³⁷ Iako je Tuđman bio svjestan da postoji opasnost općeg rata protiv SRJ, jer se radilo o teritoriju koji graniči s tom državom, znao je ipak da bi to ekonomski dodatno oborilo SRJ, te da je međunarodna politika bila tada više na strani Hrvatske. I dalje je preferirao i uspio provesti mirno rješenje za hrvatsko Podunavlje, unatoč vojnoj prednosti, koja je bila očita kroz sve pobjede hrvatskih snaga 1994. i 1995.

¹³⁶ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 379, intervju s Nigelom Rahimpourom za Focus (Njemačka), 3. rujna 1995.

¹³⁷ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima*, 402–403, intervju za rusku televiziju 27. rujna 1995.

9. HRVATSKA VANJSKA POLITIKA NAKON DAYTONSKOG SPORAZUMA

Nakon Daytonskog sporazuma za Hrvatsku je najvažnije bilo u djelo provesti odredbe Erdutskog sporazuma, vezanog za hrvatsko Podunavlje. Na to područje odnosila se rezolucija Vijeća sigurnosti 1037 od 15. siječnja 1996., kojom je uspostavljena prijelazna uprava, odnosno UNTAES. Prema Nobilu, zadaće UNTAES-a su bile, među ostalim, demilitarizacija, povratak izbjeglica, uspostava prijelazne policije, organiziranje lokalnih izbora, postavljanje međunarodnih promatrača na granici, poštivanje ljudskih prava te suradnja s MSKJ.¹³⁸ Kako vidimo, u UNTAES-ovom mandatu je bilo zadaća koje su već prije bile predviđene UNPROFOR-u, odnosno UNCRO-u, poput povratka izbjeglica, demilitarizacije, međunarodnog promatranja granica i poštivanja ljudskih prava, ali je bilo i nekih novih zadaća, poput organiziranja lokalnih izbora i uspostave prijelazne policije.

Od 1996. nadalje dolazi do postupnog zahladnjenja odnosa između Hrvatske i određenih međunarodnih političkih čimbenika, ponajprije EU i SAD, zbog raznih pitanja, kao što su bila Bosna i Hercegovina, navodni nedostatak demokracije u Hrvatskoj, prava srpske manjine, te suradnja s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju. Unatoč povremenim problematičnim i zahladnjenim odnosima Hrvatske sa SAD-om i nekim drugim važnim političkim čimbenicima u razdoblju nakon Daytonskog sporazuma, u Tuđmanovo vrijeme ostvarena su još dva značajna uspjeha. Prvo je 6. studenog 1996. godine Hrvatska postala članicom Vijeća Europe, što je svakako bio još jedan važan vanjskopolitički uspjeh i značajan korak za priključivanje ostalim euroatlantskim integracijama. Uspjeh koji je pak bio od presudnog značaja kako u unutrašnjoj tako i u vanjskoj politici bila je mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja. Tako je 15. siječnja 1998. Hrvatska pod svoju kontrolu stavila svoju istočnu granicu te uspostavila nadzor nad svim svojim međunarodno priznatim granicama, što je konačno značilo i mogućnost dugo očekivanog povratka prognanika i izbjeglica svojim kućama. Time je oslobođeno i posljednje područje koje je nekada bilo pod okupacijom pobunjenih Srba. Vraćanjem hrvatskog Podunavlja u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske konačno je, u političkom smislu, i službeno završen Domovinski rat te ostvaren glavni cilj vanjske politike Republike Hrvatske tijekom Domovinskog rata: teritorijalni integritet.

Gledajući sveukupno razdoblje vanjske politike RH nakon Daytonskog sporazuma, moglo bi se, okvirno rečeno, govoriti o dvije faze. Jedna faza bi bila od Daytonskog sporazuma do smrti prvog predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana, a druga faza

¹³⁸ Mario NOBILO, *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990.-1997.*, 506–507.

nakon njegove smrti. U drugoj fazi velik izazov hrvatskoj vanjskoj politici svakako su, osim priključenja NATO-u i EU, predstavljale optužnice podignute protiv zapovjednika hrvatskih vojnih snaga u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, među kojima su najviše pažnje izazvale optužnice protiv generala Ante Gotovine, Ivana Čermaka i Mladena Markača zbog događaja u kojima su počinjeni zločini nad određenim brojem Srba tijekom operacije Oluja. Međutim, drugostupanjskim presudama generali Markač i Gotovina oslobođeni su svih optužbi (Čermak je oslobođen u prvostupanjskoj presudi), što je bio dovoljno jasan znak da u oslobodilačkim operacijama Hrvatske vojske nije bilo govora o sustavno organiziranim zločinima protiv srpske manjine, već da se radilo o pojedinačnim incidentima, što je istovremeno potvrdilo prethodno donesene zaključke o općenito propisnom ponašanju HV-a u ratnom razdoblju.

10. ZAKLJUČAK

Washingtonski sporazum, kojim je ostvaren prekid sukoba između Hrvata i Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, svakako je bio jedan od ključnih koraka u izgradnji boljeg položaja Republike Hrvatske u međunarodnoj politici. Koliko god je sukob Hrvata i Bošnjaka zakomplicirao status Hrvatske u međunarodnoj zajednici, toliko je prekid tog sukoba olakšao i pojednostavio situaciju u hrvatskoj vanjskoj politici. Primjetno je to kroz veću pažnju koju je međunarodna zajednica od proljeća 1994. godine posvetila Hrvatskoj i reintegraciji okupiranih područja, kao i kroz podršku određenih međunarodnih političkih čimbenika Hrvatskoj u postizanju tog cilja. Godine 1994. i 1995. su u hrvatskoj vanjskoj politici, jednako kao i ostatak 1990-ih, bile obilježene potrebom za jednom izbalansiranom politikom, u kojoj je trebalo tražiti ravnotežu između zaštite hrvatskih nacionalnih interesa i u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini s jedne strane, ali i obveza preuzetih Washingtonskim i Daytonskim sporazumom s druge strane. Jednako tako, bilo je potrebno naći ravnotežu između obrane hrvatskih nacionalnih interesa te uključivanja u euroatlantske integracije, što će postati glavni prioritet, ali i izazov nakon završenog Domovinskog rata. Iako je Hrvatska u očima vlastitih političara i naroda isticana kao srednjoeuropska zemlja, od presudne je važnosti bilo srediti odnose sa susjednom balkanskom regijom, kako bi se moglo što prije početi s oporavkom, razvojem i obnovom, kako u Hrvatskoj, tako i u Bosni i Hercegovini.

Kao što je vidljivo, u nekim slučajevima, kao što je bila reintegracija hrvatskog Podunavlja, hrvatska politika je poslušala savjete svijeta te je to učinila mirnim putem, umjesto vojnom opcijom. Očito je da bi bilo previše očekivati da je Hrvatska uvijek mogla donositi odluke bez obaziranja na savjete međunarodne politike, koja bi joj u suprotnom

vjerojatno okrenula leđa, čime bi hrvatska politika izgubila podršku svojih saveznika u ostvarenju vlastitih ciljeva. Ipak, u nekim drugim slučajevima, kao u oslobađanju okupiranih područja u operacijama Bljesak i Oluja, Hrvatska je ostala uporna te ipak vojnim putem oslobodila spomenuta područja, čime je pokazala međunarodnoj zajednici da predstavlja itekako važan vojni i politički čimbenik koji zna uzeti svoju sudbinu u vlastite ruke.

Iako je Republika Hrvatska u određenim razdobljima Domovinskog rata imala podršku (doduše – ponekad suzdržanu) nekih država, kao što su bile, primjerice, Njemačka, Austrija i Sveta Stolica (ali i Sjedinjene Američke Države, čiji se političari i diplomati ipak često nisu znali složiti oko nekih pitanja vezanih uz Hrvatsku, kao što je bila podrška operacijama Bljesak i Oluja), Hrvatska je ipak vlastitim vojnim i političkim inicijativama morala rješavati pitanje reintegracije okupiranih područja. Razdoblje između Washingtonskog i Daytonskog sporazuma svakako je jedno od najsvjetlijih razdoblja u povijesti hrvatske vanjske politike. Vidljivo je to po samoj činjenici da su oslobađajuće vojne operacije, kombinirane s odlučnom i uspješnom vanjskom politikom 1994. i 1995. godine, omogućile Republici Hrvatskoj ostvarenje glavnog vanjskopolitičkog cilja 1990-ih: teritorijalne cjelovitosti, slobode i nezavisnosti na čitavom njezinom području.

LITERATURA :

Knjige :

- Barić, Nikica (urednik), Tuđman, Miroslav (glavni urednik). *Tuđmanov arhiv: korespondencija predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana od 1990. do 1999., četvrta knjiga: Godine pobjede, 1994. i 1995.* Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada: Hrvatski institut za povijest, 2015.
- Bing, Albert i ostali. *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat.* Zagreb: Školska knjiga, 2006.
- Filipović, Vladimir. *Ispod plavih šljemova.* Zagreb: Plejada, 2015.
- Granić, Mate. *Vanjski poslovi: Iza kulisa politike.* Zagreb: Algoritam, 2005.
- Lukić, Reneo, Ramet P., Sabrina, Clewing, Konrad. *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi.* Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2013.
- Mrkonjić, Tomislav. *Hrvatska – Sveta Stolica: odnosi kroz stoljeća.* Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, 1999.
- Nobilo, Mario. *Hrvatski feniks: Diplomatski procesi iza zatvorenih vrata 1990. – 1997.* Zagreb : Nakladni zavod Globus, 2000.
- Pauković, Davor. *Uspon i pad "Republike Srpske Krajine".* Zagreb: Centar za politološka istraživanja, 2005.
- Polović, Jadranka. *Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država na hrvatsku politiku u razdoblju od 1990. do 2000. godine.* Split: Marjan tisak, 2004.
- Šetić, Nevio. *Ostvarenje suvremene hrvatske države: od pojave višestranačja 1989. do nastanka samostalne, međunarodno priznate i teritorijalno cjelovite Republike Hrvatske.* Pula: Sveučilište Jurja Dobrile: Geaidea, 2013.
- Šimonović, Ivan, Vukas, Budislav, Vukmir, Branko. *Hrvatska i Ujedinjeni narodi.* Zagreb: Organizator, 1996.
- Tuđman, Franjo. *Hrvatska riječ svijetu: razgovori sa stranim predstavnicima.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Hrvatski institut za povijest, 1999.

Članci i dokumenti :

- Bing, Albert. 2007. *Put do Erduta: Položaj Hrvatske u međunarodnoj zajednici 1994. – 1995.* Scrinia Slavonica. Vol. 7 No. 1. 371.– 404. str., pristupljeno 10. ožujka 2017.
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=42841

Miškulin, Ivica. 2012. *An avoidable failure: peacekeeping in Croatia*. Review of Croatian history. Vol VII No 1. 37.–77. str., pristupljeno 25. ožujka 2017.

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=126618

Iskustva moderne hrvatske diplomacije: simpozij. 1999. Zagreb: Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske

Rezolucija 49/43 Opće skupštine UN-a (9. prosinca 1994.), pristupljeno 3. travnja 2017.

<http://www.un.org/documents/ga/res/49/a49r043.htm>

Predsjednička izjava Vijeća sigurnosti UN-a (17. siječnja 1995.), pristupljeno 5. travnja 2017.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/1995/37

Rezolucija 981 Vijeća sigurnosti UN-a (31. ožujka 1995.), pristupljeno 5. travnja 2017.

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/981\(1995\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/981(1995))

Predsjednička izjava Vijeća sigurnosti UN-a (3. kolovoza 1995.), pristupljeno 4. svibnja 2017.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/1995/2

Rezolucija 1009 Vijeća sigurnosti UN-a (10. kolovoza 1995.), pristupljeno 12. svibnja 2017.

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1009\(1995\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1009(1995))

Audiozapisi i videozapisi :

Brijunski sastanak 31. srpanj 1995. – pristupljeno 10. svibnja 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=tIfMCadGchg>

Isječak razgovora Franje Tuđmana i Petera Galbraitha 1. kolovoza 1995. (Audio isječak sastanka između Tuđmana i Galbraitha - o "američkom zelenom svjetlu" (1. 8. 1995) – pristupljeno 10. svibnja 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=NflbhXmi8mY>

Razgovor Franjo Tuđman - Yasushi Akashi (29. 7. 1995) – pristupljeno 10. svibnja 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=UOnmZnOOGi4>

Što za Hrvatsku znači oslobađanje generala Gotovine i Markača (19. 11. 2012.) – pristupljeno 8. srpnja 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=PwYYeiTanhc>